

MÉJJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— © Budapest, augusztus hó 28. © —

Krónika.

Diszkvalifikálva.

— aug. 26.

Nem vagyok avatott a lovagiassági precedensekben s így nem tudom, Erődsy Sándor előtt diszkvalifikáltak-e urakat s azok főbelőtték-e magukat. De ha egyetlenegy esetben lett légyen, mégis közhit és kaszinói morál szerint az ur, ha hivatalból párbajképtelennek ítéltetik, haljon meg. A saját morálja szerint is, mert ugyebár, mit ér az élet, ha az urak kezét nem fognak vele, a családok nem érintkeznek a családjával, aki megsérti, hátat fordít neki, akit megsért, legfőlebb bottal vesz elégtételt? Kaszinóilag vogelfrei az illető s valljuk meg, megyeileg, középosztályilag, sőt középiskolabeli osztályilag is az. A demokrácia nagyon gyűlöli az arisztokrata gőgöt, de nyilván csak akkor, mikor őt bántja, máskor pedig telítve van vele.

Azt hiszem, frázis Erődsy Sándorról állítani, hogy roppant bátor ember, mikor a becsületbírói ítélet után mer tovább élni. Lehet, hogy ehhez kell bátorság, lehet, hogy az ellenkezőhöz. Én még nem próbáltam meg. De mindenesetre okosság kellett hozzá s nagy energia, önuralom és kitartás, megállni egy társadalom közepette, mely őt kinullázta s folyton-folyvást üldözi, boszantja és egzisztenciájára tör. Ezért sajnálom és bámulom, de a személyes dolgát majd csak elvégzi valahogyan. Ezuttal arról volna szó, ami e héten kezd gyűrűt terjeszteni: a miniszterelnök dolgáról a kaszinóval.

Ez furcsán fest, éppen azért, mert nem tartom olyan példátlanoknak, mint a demokratikus vélemények mondják. A dolog a kaszinó szempontjából tiszta. Tagjaihoz fordultak becsületbeli véleményért, megadta. Természetes, hogy a kaszinónak nincs sem oka, sem módja felülbírálni azt az ítéletet, hanem akceptálja. És természetes a megütközés azon, hogy egyik tagja, a miniszterelnök fumigálja ezt az ítéletet, sőt nullifikálja s háromtagu bizottságot küld ki az ítélet helyett ítélet hozatalára. Kaszinóilag egészen logikus, ha megkérdezik azt a tagot, miért tette ezt, vagy meg nem kérdezve, a kérdést úgy fogják fel, hogy a tagtárs szembehelyezkedik azzal a konvenczióval, melyet a tagsággal akceptált. Ez egészen logikus, jogos, mert egyébről sincs szó, mint kaszinóról, kaszinói felfogásról és kaszinói tagságról.

Éppen olyan világos, logikus és jogosult a miniszterelnök dolga is. Mint a közigazgatás feje, azt mondja: sehol a törvényben nem találok nyomát annak, hogy főispán csak az lehet, aki párbajképes. Én tehát párbajképtelenség címén nem csaphatok el egy tisztviselőt. Ez csak abban az esetben lehetséges, ha a diszkvalifikáló ítéletet olyan okok alapján hozták volna, melyek a közhivatalnoki tisztességbe is vágnak. Ilyen okot én a vádanyagban nem találtam, tehát nincs okom a diszkvalifikálásból konzekvenciákat levonni. Ellenben a főispánnak joga van vizsgálatot is kérni a közhivatalnoki tisztesség szempontjából s ezt épp oly kevésbé van okom megtagadni, mint ahogy a kaszinó nem tagadta meg a kívánt becsületbírói eljárást.

Mondom, ez is tiszta sor és senkinek sem lehetne ellene szava, ha ez a szempont magában megállana. A furcsaság azonban menten beáll, mikor a két szempont közösen meg akar férni. Mikor a kaszinó azt hiszi, hogy az ő erkölcsi kötelező parancsa a köztisztviselőnek, vagy a köztisztviselőt illető vizsgálat felülvizsgálata az ő kaszinói ítéletének, a miniszterelnököt pedig ebben a minőségében is a kaszinói tagsága vezérli. Ebből kerekednék egynémely igen veszedelmes konzekvencia. Például, hogy a kaszinói felfogás a közigazgatási apparátusra is kiterjedne, olyanokra is, akiket tagokul nem is venne be. Vagy kizárni kellene azt a bírót, aki párbajvétségért elítéli tagtársát. Mert igaz ugyan, hogy erre hivatásánál fogva a párbajt büntető törvény kötelezi, de igaz az is, hogy viszont a kaszinó párbajra kötelezte azt a tagtársat, akit elítélt. Ez még nem jutott soha a kaszinó eszébe, de ime, eszébe jutott a miniszterelnöknél a kaszinói tagságot észrevenni és érvényesíteni. Itt már a kaszinónak nincs igaza, ellenben ha a miniszterelnök azt mondaná, hogy azért tartja meg Erődsyt, mert a kaszinó ítélete igazságtalan, akkor neki nem volna igaza. Csakhogy ő ezt nem mondta. Igaz, hogy az ellenkezőjét sem, de erre igazán nincs kötelezve.

Nem félek attól, hogy a kaszinó most kigolyózná Khuen grófot. Ennyire a Nemzeti Kaszinó nem haragudhatik önmagára. De hogy nem vélekedik hüvös objektivitással az esetről, már hiba, melylyel önmagának nagyon árthat. Mert arra is kell gondolni, hogy ebben az összetűzésben nemcsak a miniszterelnök ütközött a kaszinói morállal, hanem ez a morál is összeütközött a sokkal hatalmasabb elvvel, hogy hivatalos minőségben mindenkinek a törvény parancsol s a

törvényes rendelkezések felette állanak a társadalmiaknak. Ha valaki török is, nálunk még sem szabad a mi anyakönyvvezetők előtt többszörös házasságot kötnie s ha valaki a párbajképesség híve, még sem érvényesítheti ezt az elvét hivatalos formákban törvényes alapon. Hiszen lehet, hogy a miniszterelnök, ha nem lesz miniszterelnök, szintén nem fog Erősdyvel párbajozni. Mondom: lehet, mert szóval nem fejezte ki az ellenkezését. A magam részéről Erősdy Sándort ugyanannak a becsületes embernek tartom, aki volt s méltónak minden becsületes ember becsülésére. Nekem a kaszinó nem parancsol, de én sem a kaszinónak. S ha a miniszterelnök és a kaszinó meg tudják vonni a megkülönböztető határvonalat különböző szempontu eljárásuk között, ott sem lesz baj. Baj csak akkor lenne, ha a párbajképesség csakugyan a törvényen felül tudna emelkedni, de akkor is a baj a kaszinót illetné.

—x.

Örök féluton.

Napok...

Tükörből nézek a szemembe

S a tükör taván tűnő árny rezeg:

Ki — tegnap voltam. S fürkészem remegve

Az ismeretlent, ki — holnap leszek.

Kisért a tegnap, hiteget a holnap —

S én állok közbül, örök féluton,

S a két talányt, mely egygyé sose olvad,

Magam-áltatva egygyé hazudom.

Várok. Egy napra. Titkot megnyitóra,

Melyen majd hittel harsogom: vagyok!

— — S jó árnyak lomhán lépő légiója,

Szegényen, szürkén, szomorun...

Napok.

Passi-flóra.

Kis vértanu-virág, ravatal-rózsá,

Lásd, igazad volt: visszajöttem hozzád,

Nagy jószágodnak örökös adósa.

Lásd, tavasz multán csak hazataláltam,

— Tavasz lázak beteg elgyötörtje —

A te napfényes, tiszta küszöbödre.

Ma szerelemnél jobb nekem a jószág —

Hadd tűzzelek ma téged a szivemre,

Nyárutón nyíló bus Golgotha-rózsát.

Tűnt tavaszomból nem jött velem semmi,

Tűnt tavaszomat nem fáj megtagadnom,

Csak te tudj újra hozzám édesedni.

Csak te ne érezd, én kicsiny virágom,

— Nyárutón nyíló, bársonyszirmu, tiszta —

Hogy a szivemet holtan hoztam vissza...

Rédey Tivadar.

Középkor.

Írta: PAP MARISKA.

I.

Kész a parádé, teljes a szépség; a fehér menyasszonyholmi levette, szétdobálva nyoszolyán, széken, a sápadt koszorubimbók földretapodva, — asszonynak van már felöltöztetve Báthory Örzse. Drága, boglárók, villogó kőöntvények, tarka ékek nyakán, ujjain, fején; hajafodra fénylő, páros csigákban széjjelhullámozó; rezedaszin selymei suhogva omlanak utána, amerre lépdel; tavaszi hóhullásnál puhábban tapad a csipkeujjas kebele remegő rózsái fölé...

Nászi zenétől, vig billikomok ezüstös koczkodásától zengő a kastély, hangos a táj; a várudvaron egymásra torlódik a sok cifra hintó, a várfal alatt a sok vándor koldus és kóbor kutya, kik mind idegyűltek a pecsenyeszagra, zajra, öröme. A nagy termék fáklaserege milliónyi égi csillaggal vetekedhetik sokaságra, fényre, — és az arkangyalok mennyei gyülekezeténél sokkalta dicsőbb és pompázatosabb a ragyogó magyar urakból összesereglett lakodalmi nép. Az óriási asztalok hőszin mezőit úgy ülik körbe, mint tündéri tejpatákat a csodavirágok, — a kevély bibor, a sápadt arany, a vérző rubin és égő gyémánt, a lengő kőcsagpihe és reszkető fátyol, az éles aczél és mosolygó virág, a sötét leventehajzatok és havas asszonyi vállak káprázatos és bűvölő pompája vakít véges-végig a tárt termék során. Daliás, királyi vénék és szép fehér matrónák között a legcziczomásabb asztal elején két karcsu trónszék, az egyiknek merev aranykarjai között oly ünnepi komolyan, ahogy csak gyermek tudja lelkére venni nagy életfordulók pillanatait, — ott ül a vőlegény, husz esztendő Nadasdy-legényke, zömök, vadszemű, fekete fiú; a másikon egy most termett asszonyi pompa, a levetett fehér fátyolok, szüzi ékek, bágyadó virágok helyén az ősi aranyak, sugárzó drágakövek, vállcsüggesztő nehéz selyemnek és kolduslánykák szemvilágából szőtt csipkéknek súlyával roskadásig rakottan egy tizenötéves élet. Báthory Örszike arcza, homloka oly szelid, fehér; kis vékony kezei úgy pihennek ölébe esetten, mint két sovány, elfáradt galamb; édes, halovány ajka szóra nem mozdul, éket nem illet, csak a két izzó, nagy szeme röpköd, villan és beszél. Akihez szól, az ott áll az apjának, Báthory Györgynek biboros vállalai mögött; aranyosfürtű apród, esztendeire tán gyermekebb még, mint a kis asszonybimbó, de sugár, aczélos leventehajtás, barna szép arczán az indulat vérfelhői sötétlenek fel és suhannak tova, kék szeme mélyén fényesen égnék a férfidaczczal fékenfogott gyermeki könyek. És ezer fáklavilágnak árulásától, száz emberi pillantás látó tűzétől mit se félve, üzenget egymásnak a kéklő tekintet és barna szempár; a harmadnapos dáridótól már álmos szolgák és mámoros urak dehogy látják meg, hogy egy haldokló gyermekábránd utolsó, tündéri jelenései suhannak végig előttük a sápadt menyasszonyarczon és égő fűszemekben; sem azt nem érzi senki, hogy a ma megölt gyermekmesének vércseppjeiből holnapra már tüzes, viharos emberi valóság nőhet; nem hallja Báthory György, hogy az esztelen, remegő vágyakozások muzsikáját veri fölébe az a meztelen koldusszivecske ott a, cifra cselédi köntös bársonya alatt; nem tudja Báthory György, hogy — amig ide nem hozták ünnepi asztal ékességének, el nem jegyezték idegen nemzetség termőágának — milyen sokat volt egyedül a lánya. Mindig egyedül; apja a harczon, a törvényi tanácskozásban vagy vadúzó tivor-

nyáknál; anyja a betegágyon vagy a kamara körül, vagy vizitás dámák udvarlásában; az őriző frájjok a legényudvar palánkján vagy a hajduk ölében; a gondozatlan hagyott kis jószág aztán mégis megkereste a szeretetet, ha másutt nem lel, az árva apródlegényke szíven; és eleinte csak mesék mondódtak, játékok kacaja csengett, — aztán álmok születtek és a vár folyosókon, kőfalas kertben és termek homályán felgyuladtak az első, tudatlan, remegő csókok...

A lángoló arcú apród csak töltögeti ura elébe a gyöngyöt vető, aranynyá csorduló italt és reszkető ujjai között tánczol és csikorog a kancsó a billikom szélén. És a nagyur leánya olyan néma a lakodalmi örömviharban, mint vad gyerekek zsvajgása között az elfogott madár, és olyan fehér a pompás menyasszonyszékben, mint aranyos pohárban a csüggedt rózsaszál...

II.

Este, a Thurzó-palota kapujában, az alabárdos nádori silbak előtt térdrevágja magát egy futástól ziháló és indulatban reszkető asszony. Öreg asszony, ünneplő paraszti köntös van rajta, a fekete bársonykatrinczája teleszítálódott országuti porral, amit a futása vert fel, a varrottas ingvállá csurom verejték, és a homlokába zilált ősz hajzat, a rémlátó szempár és kulcsolt vén kezek is könnyörgéssel kísérik a szája rimánkodását:

— Jó vitéz uram, ereszsz be a nádorhoz engem!

— Nem lehet az, néném, — mondja a katona és elmosolyodik az eszelős vágyakozáson — még nappali időben se kerülhet csak úgy akárki a nádor elejbe, az uraságokat is csak rostálva eresztik hozzá. Most pedig éjszaka vagyon, a nádor le is feküdt már, ha csak nem mulatozik még a nagyságos vendégeivel...

Az asszony rákulcsolja kezét a katona fegyvere nyelére, ahogy a feszületre szokták a kétségbeesők.

— Vitéz uram, talán neked is van egy ilyen vén, reszkető anyád. Hát ha te halálos bajba kerülnél, ha már emelnék rád a pallost, vezetnének a bitófa felé és a te anyád is ilyen lélekveszetten futna a könnyörgő utra, így hozná a megszakadt szívét, hogy annak a rongyaiból földjék össze a kegyelmi kendőt, így térdelne le az igazság küszöbe előtt és neki is azt mondanák, hogy az igazság alszik! Hallod-e, én már három nap óta futok, amíg pénzecskémből telt, szekéren, azóta gyalog; először csak a kisebb urakhoz igyekeztem, a szolgabíróhoz hajnalban értem, de az még aludt, a vizispánhoz délben, de az már dőrdőzött! És nekem gyöngye leánykám függ a halál-hajszálon, ártatlan, tizenhatéves, és ha az igazság fel nem ébred, iszonyatosabban fog elveszni, mint a vértanúszenetek, akiknek tüzes kampókkal tépték kebleit és fáklyával pörkölték vakká a szemét Ereszsz be a nádorhoz engem!

A silbak nem mosolyog már.

— Asszonynéném, — mondja csendesén — ha én itt beeresztenélek, a kapun tul utadat állják a belső palotaőrök; ha azok szíve igen megesik rajtad, elvezetnek az őrmesterhez, és ha annak irgalmis kedve vagyon, felzörgeti a várnagyot miattad; de már a várnagynak nem tudsz úgy sirni, hogy háborgatni merje teerted a hopmester szekretáriusának a hajdulegényét, pedig még azután is hátra volna maga a szekretárius, maga a hopmester és még ki tudja hányan! Sok stációja van annak a kálváriahegynek, melynek a tetejében ott ül a nádor. Hanem kísérted te meg rövidebb úton az Istent. Én ideállok a kert fala mellé és a vállamra veszek, tán eléred a tetőt. Igaz, hogy ez a faltető araszos szegekkel van kiverve végig; igaz,

hogy ha már tulfelől leértél is a földre, előtted van egy sűrű, őriás, tövisek sövény, ördögczérnabokrokból összefuttatott gubanczos szövedék, amit baltával szét-nyeshni is nagy időbe tart, de talán a te kétségbeesésed szét tudja tépni; a kertbe világlik a nagy üveg-folyosó, az nincs bezárva, míg ébren vannak az uraságok és onnan nyílik az ebédlőterem, hol tán még vendégei között időz a nádor; de míg odáig érsz, összemarhatnak a harapós szelindekek, azokat szabadon eresztik éjszakára a kertbe; és ha már benn vagy, megfoghatnak a cselédek és a hajduk. De, mondom, kísértsd meg valahogyan az Istent...

Vendégsereg a nádor asztala körül; a gazdag estebédet lehordták már a nesztelenléptű étekfogók, csak finom gyümölcsök rózsás halmái tarkállanak az ezüstkosarak öblén; a terítékek körül több virág, mint bor, ami kevés van, az karcsu butéliákban ragyog, apró kristálypoharak között; a nádor udvarában a magyar préceuse-ök korszaka él már; nagy aranykupáknak, czifra tajtékcsibuknak árnyéka sincsen; semmi füst, csak tubákkal tömött apró aranypikszisek cserélődnek a csipkemancsettás fehér férfikezek közt; az urak gálánsak és tudálékosok, a dámák mosolygók és illedelmesek. Egy sárgatunikás, lisztesloknis fiatal leány gitárt vesz ölébe és hunyt szemmel veri; a szomszédos terem biborfüggönyén által egy muzsikálóóra mély aranyhangon zengi az éjfélt.

És ebbe az álmatag, édes enyheségbe egyszerre vad, sikongó hangon szólal bele az élet, mint erdei kápolna szelid harangcsengésébe a farkasok kara. Cselédzsitok, lihegő tusa, sikoltó jajszó, dobogó futás és egy idegtépő, riadt csattanással kicsapódik az ajtó. Valamennyi tekintet arrafelé rebben, ahogy a lámpasugarak özönében eléjük bukik egy asszony; egy öreg asszony, akinek vér bugyog a csizmája szárán és ágcapta sebekkel van az arcza teliróva, komondorharagtól széjjelmarczangolt rokolyája kusza rongyokban uszik utána, fejkeszkenőjét birkózó szolgamárk tépte le róla, pruszlikjának egy tépett czafatja az ajtónálló hajdu kezében maradt. És két felemelt, imádkozó vén kézzel, szívig sikoltó szóval kiáltja oda a nagy fényességtől megzavart szemei előtt egy gomolygásban káprázó csipkefelhők és selyemárnyékok felé:

— Hol van a nádor? Melyik a nádor? A kegyelmes! A mindenható! Aki életet menthet az Isten helyett, mert az magasan lakik és nem hallja meg, ha hívják!

Thurzó György haloványan kel fel a székről; ülvánkost hozat az elébe roskadó szegény párának; erősítő bort adat neki, aztán döbbenetes, borzalomsejtő komolysággal várja, amíg a vérző jövevény az italtól és reménységtől égőre váló arcczal szóra ered. Eliesen hadarva kezdi, mint rémült gyermek a leczkét, csak utóbb hajlik szívből olvadóvá és elevenné a hangja.

— Fenséges nádor, az én nevem Szabó Ferenczné, lánykoromban Nagy Eszternek hittak; sárvári születés vagyok, de messze a Bánságba vittek el menyecskének. Özvegyi sorba kerültem a szülőfalumba vissza, csak három hét előtt. Egyetlen lányom van, gyönyörű cselédke, olyan haja van, mint a sárga buzakéve és olyan orcája, mint a hóvilág, mikor rózsaszínű felhő tükrözik benne. Három napot alig hogy megéltünk az én özvegyi kalyibámban, amikor megáll a kapucskánk előtt a Nádasdy grófné parádés hintaja, benne a kulcsárasszony és kihivat engem, hogy nem-e szegődteném el a lánykamat belső frájjnak a Nádasdyvárbá. Én Istentem, az uram holtával nagy inség szakadt ránk, gondoltam, menjen a lelkem, pompa körül lesz, finom étkekkel élhet, ügyesedik, formásodik a nagy-

urak mellett és mőringra való pár tallérkát is szerezhet össze. Másnapon érte jöttek. Elment! Mikor már odavolt második héten, akkor vett engem körül rémséges szóbeszéddel az asszonynépség. Hogy miért adtam oda, nem látom meg sohase többé; hogy aki odajut a grófi nagyszony udvarába fiatal lányceléd, se holtan, se elevenen nem jön az vissza onnan; hogy a pokol fő-asszonya a grófné, a Báthory Örzse és a másvilági hóhérság, az elkárhozás téteményeit műveli földi életében; hogy gyereklányok vérében mosdik és szüzeknek kiszaggatott hajzatából szöveti törülközőjét; hogy a mécsében hajadonok bőréből olvasztott olajat éget és amikor gyötreti őket, korsóba fogja fel sirásuk vizét és borába keverve iszsa; hogy a várpinczék teliásva már halottakkal és a nagyszony minden éjszaka másik, friss sir fölött aluszsza álmát; és a kétségbeesett, kifosztott apák, anyák törvényre hiába mennek, nyakát csavarják ott az eleven szónak, kiforgatják az írást, hisz még a nádorispán is atyafia a nagyszonynak, ki tenne ellenére! Jaj, kegyelmes ur, futottam én a várba, ottan azt mondták, hogy a kereszturi kastélyába ment már a nagyszony, cselédnépével együtt; futottam én Kereszturig egyhuzamban, gyalog; vén asszonyceléd nyitotta rám itten a kaput és röhögve mondta, hogy nincs már náluk a lányom, elszökött Moldovába, egy oláh lovászegényvel. Jaj, könyörülő Krisztus, lealéltam én oda a porba, hiszen éppen ezt mondták nekem, ezt, hogy akit a moldovai legényvel emlegetnek, annak már vége! Aztán sirhattam, átkozhattam, könyöröghettem, a kapu nem nyílt ki többé! Ott ért az éjszaka is; és ebbe az éjszakába belenyilallott egyszer valahonnan mélyről, pinczeföld alól, egy hosszan reszkető, éles, keserves sikoltás, — jaj, kegyelmes ur, — a lányom hangja volt! Megháborodott az én szegény eszem, elkezdtem a körmeimmel ásni ott a földet; de reggelig csak annyira vájtam, hogy az én vén tetemem éppen belefért volna a mélybe, — és akkor észretérített a hajnali világ! Az ég piros sátorából mintha inteni láttam volna az Istent, hogy talán még nem késtem el, csak fussak, fussak az igazság után! Hát itt vagyok, kegyelmes nádor!

Fényes termék, bámész szolgálk, halovány vendégek mind otthagynak már, — a nádor rivalló parancsa a csatlóst, lovászt, kocsisnépséget hajszoja sietésre, és aztán országot uraló hatalmas embert és vérző, rongyos parasztanyókat egy ölbe fogva iramló paripákkal fut éji útjára a rohanó batár...

III.

... Méltóságos és kegyelmes nádor, atyámfia, itélő bírád, Thurzó György uram!

Amikor először lépted keresztül törvénytévői méltóságodban a váram kapuját és öklödben az igazság pálcáját emelve fölém, de szivedben szánakozással, megkérdeztél tőlem: »Szerencsétlen asszony, miért vete-medtél a hóhéri iszonyatokra?« — én összecsuksam az ajkam, mint egy sirbólti ajtót. Amikor büszke vállaimra pribék tette a kezét, én kacagni kezdtem. Amikor a törvényház asztalánál előttem ültetek gyászkoszoruban, fekete sorban sok-sok taláros urak és rám olvastatok a boszorkányigéket, hogy én meleg szüszvérben fürdetem magam, csak még egyszer hófehér legyen hervadó testem és fakuló arczom rózsás, — én akkor is nevettem, — ránevettem a halálfőre, a Krisztus öt sebére és a ti nagyságos orczáitokra és nem szóltam semmit. De most teszek im neked halál-vallomást, végítélkezést, szánakozó barátom, szigorú bírád!

Földi jószágról, aranybeli jussról való örökhagyá-

somat már írásba róttam. Ami még van, — foszladozó öntudatomnak utolsó gondolatait, életem sötétségét, álmaim kísérteteit, az emlékezés sok égő sebet és egy halálíg titkon elviselt panaszt — mind neked hagyom im, uram, neked, egyetlen bölcs és egyetlen igaz mind-azok közül, akiket én koromnak részeseiből megismerheték. Gyászos ajándék, szörnyű erekle, de a te elméd ereje és szived melege talán bonczol ki belőle egy tanuságot, a tanuságra talán épít egy törvényt, vagy igazságot keres vele a másik világon, hiszen te ott is hatalmas leszel, országló ur, szentszavu bíró, bejáratos az Uristenhez, én pedig ott is csak tömlöczi lélek, kárhozott gonosz, gyehehnára alázott asszonyi állat...

Ti egy életen át hittétek rólam, hogy kevély, rangos dáma, főur nemes hitvесе, négy gyermeknek hü édes-anya, és egy ősi ház tisztessé asszonya vagyok, pedig mind nem voltam én, csak a szerelmesemnek a szeretője voltam, egy életen át, az asszonyi lázam legelső lobbanásától az utolsó sötétén fénylő szálíg, mit hajzatom között a vénség hóharmata még be nem lepett. Egy emberé, aki a rut kis törpével, a szolgasorssal küzdött meg értem, le is teperte hős akarással, ur lett, vezérlő vitéz, csak közel lehessen hozzám. Harmincz esztendőn által ő volt az életörömöm, a hitvallásom, a testem tüze, a lelkem szárnya; harmincz esztendőn által bujdoklott miatta titkos szégyenutakon a tisztaságom, megtanult érette csálni és hazudni az én büszke és becsületes orczám; elvettem magamtól a baráti kezét, a hitvesem vonzalmát, a négy gyermekemnek piczinyke szívét, de ha királyságoknak mesepompája, a paradicsom örök tavasza, vagy világotrázó dicsőség trónja állt volna közénk, én azt is ellöktem volna, csak ő szeressen; és amilyen vad és vérehes tigrisállattá váltam, olyan áldó és szelid angyalárnyékká lehettem volna, olyan végtelenül jó, oly harmattiszta, olyan alázatos, hogy meg tudtam volna csókolni koldusok sebet, olyan mélységesen tudtam volna szeretni mind, aki ember, mind a rosszat is, a nyomorultat is, oly forrón megbocsátani, oly békén viselni rossz sorsot, testi kint, munka harczait, — és tudtam volna élni egy vénséget, mely bölcs és áldott, szent és hófehér, — csak ő szeretett volna, úgy, olyan szívszakadásig hiven, oly siri mélyen és égiglángolón, ahogyan szeretni tud egy szegény gyötrelmes asszonyi állat. De az ő szíve tüze, lobbanó gyönyöre csak addig éledt, amíg az én orczáimon az ifjuság virult, ez a kárhozatos és mennyei virág, amelyhez az Isten is, az ördög is oltott egy csirát; és azontul hozzámfonta esztendőig még a hűség és jószág kötelve, de hajh, gyöngé és reszkető hajszáljáróm ez, kitör belőle az élet és a vér, — mire én özvegyi sorra kerültem, megrakta ő is a háza tüzét ifju hitvesi társsal; egy élet emlékeinek kincsét, egy élet hűségének aranypénzeit, egy élet fájdalomnak verét és egy élet szeretetének könyhullatását, amit mind én adtam neki, mind odaszórtá egy gyermekleány ölébe, mint egy tékozló király...

Ti törvénytévők és bölcsök és lélekbélatók, itt gyujtsátok föl az igazság szövétnekeit és itt szálljatok a mélységbe alá! Hagyjátok tova futni az éhes tolvajt és ne ácsoljatok bitót a jámbor haramiának, amíg az ifjuság rombolhat, fosztogathat és harácsolhatja vén szívek verét! Amíg egy szegény forró léleknek egy életen át kell harczolni, égni, fájni és reszketni egyetlen szeretet miatt, hogy aztán az élet estéje felé jöjjön az ifjuság, jöjjön aranyló hajakkal és égőcsillagu szemmel, mosolyos szájjal és diadalmas testtel, és mindent elraboljon, mindent kitépjen az öregség kétségbeesett kolduskarjai közül...

En, szegény, kifosztott némbér, lobogó kinjaim és szomjas haragom örületében, én harczot kezdtem, tébolyult harczot az ifjúsággal. Oh, dehogyan kellett nekem a meleg leányvér boszorkányüstömbé, — nekem a bársonyos testek roncsosaválása kellett, fényes hajzatok besározása, kinratorzulása, a csókkal gazdag szájnak, és az ifjuság csillagainak kialuvása a vértíró szemből! És azért kellett tombolnom a vérben, hasogatnom a hus elevenjét, halálrafojtogatnom a sok gyönyörűn bimbózó életvirágot, hogy aztán itt a tömlöczi homályban, az életvégen, megtudjam mégis, hogy hiábavaló volt minden harczom, iszonyatos a vétkem, mert hiszen a bűnhődés elkövetkezik ugyanis a természet Istenétől, aki a legragyogóbb arcra is rárója egyszer a mulandóság sötétlő arabeszkjeit, és leaszalja a legszebb virulást, és gyászszal adóztat minden örömet, alázattal minden diadalokért, és ez időbarázdák és hervadás-évek, e gyász és ez alázat mind sokkal, sokkal jobban fáj, mint fájt valaha az én ostorom; tüzes vasam és fojtogató nyomorult kezem...

Toll és tőr.

— aug. 26.

A TRÓNÖRÖKÖS LÁTOGATÓBAN VOLT báró Rothschild Albertnél s a magyar fantázia a legcsodásabb okokat keresi-e látogatás mögött. Rothschild gyárában készülnek a Dreadnought-hajók s a trónörökös az esedékessé vált fizetési részleteit akarja ezzel a látogatással törleszteni. A lovagias magyar nemzettől nem nagyon lovagias ez a gondolkodás és az ember kezdi érteni, hogy a trónörökös nem nagyon siet ennek a gondolkodásnak szférájába. Mert ahol ilyenféle tényezőzással gyanusítanak meg egy trónörököst, ott nem lehetetlen, hogy ugyanígy gondolkoznának akkor is, ha a trónörökös a magyar föld valamelyik gyönyörű pontján akarná a magyar vendégszeretetet igénybe venni. A magyar lovagiasság akkor is azt keresné, hogy micsoda hasznót vár vendége ettől a látogatástól. S egy korrekt ur, amilyen a trónörökös, nem szívesen keveredik ilyen gyanuba. De panaszkodni mégis csak panaszkodunk majd azon, hogy elkerüli otthonunkat, ami megint csak a magyar gavalléros gondolkodást jellemzi: elzavarjuk a vendéget, s hogy ne mi látszassunk hibásnak, a vendéget okoljuk a távolmaradásért. Ilyen taktikával még sohasem kötöttek barátságot. Pedig nagyon szeretnénk barátkozni. Azonban sok van bennünk a paraszt-gögből. A parasztiságunkkal szeretnénk imponálni, holott nem is vagyunk parasztok, csak esetlenek.

A PÖSTYÉNI HÁBORUSÁG ölelkezéssel fejeződött be. Berczik Árpád kiírta magát, nem tud tovább hadakozni, tehát békét köt és beszünteti az írást. Ez is valami. Persze, a békének feltételei vannak s Berczik Árpád győztesnek érezvén magát, a feltételeket ő diktálja: Mindenkinek éreznie kell, hogy a magyar nyelv tudása nélkül nem boldogulhat Magyarországon. Szóról-szóra ezt diktálja Berczik Árpád a pinczereknek. A követelés kétségkívül méltányos, de hibája, hogy a pinczerekre van adressálva s a hangja kiméletlen, megalkuvást nem tűrő, szinte diktatori. Ebből a hangból nagy bajok keletkezhetnek. Mert képzeljük el, mi történne, ha a pinczerek visszairnának Berczik Árpádnak: Mindenkinek éreznie kell, hogy a magyar nyelv tudása nélkül nem boldogulhat Magyarországon. Berczik Árpád jót nevetne ezen az

ukázon. S igaza lenne. A magyar nyelv tudása nélkül csak pinczér nem boldogulhat. De egy magyar író? Ugyan ne diktátoroskodjunk. Jól élnek itt magyar írók a magyar nyelv tudása nélkül. Tiszteljük hát a jogegyenlőséget: ami szabad egy magyar írónak, legyen szabad egy magyar pinczérnek is.

A BUDAPESTI TUDOMÁNYOS EGYESÜLETNEK Magyarországon sincs jó híre, s úgy lehet, hogy ez a hír eljutott Németországba is. Ezt kell hinnünk azokból a panaszokból, melyek a magyar egyetemen esett sérelemtől szólnak. Németországban jubiláris ünnepségre készül valamelyik egyetem s az ünneplők sorában a magyar tudomány képviselője az utolsó helyet kapta. Micsoda sérelem, zugja az a kórus, mely idehaza minden alkalmat megragadott arra, hogy az egyetemet kigunyolja, nivóját leszállítsa s értékét a minimálisra redukálja. Ez a kórus tehát csak azért becsmérelt, hogy az egyetemmel szemben a maga felsőbbrendűségét mutogassa. Ő alacsonynak látja a nivót, tehát bizonyos, hogy ő nivósabb, mint az egyetem. Így segítette elő a mi egyetemünk azt, hogy mások az ő kontójára magas színvonalu kulturembereknek látszassanak. Pedig a mi egyetemünknek igazán nincs elajándékozni valója, különösen nincs annyiya, amennyire a kórusnak, a kritizáló fiataloknak szüksége van. De hát elvették tőle idehaza azt, ami kevés jó híre volt s képviselője szinte meztelenre vetkőzve ért ki Németországba. S most mégis-ők keseregnek a lehangosabban rajta, hogy a magyar tudomány képviselőjét a belgrádi, szófiai, sőt zágrábi egyetemek küldöttjei mögé állítják. A német tudósoknak ezt a kritikáját nem kell tragikusan venni. Mi jól tudjuk, hogy mennyit ér az egyetemünk, s jól tudjuk, hogy mennyit ér a német professzorok kritikája. Az urak éppen most méltatták annyira a tudományt, hogy a königsbergi egyetem rektorává megválasztották a német trónörököst, Pedig a königsbergi egyetemi híres intézet. S ha a német trónörökös az első lehet ezen az egyetemen, nekünk nem árt, ha a jubileumi ünnepségen az utolsók leszünk.

A KOLERÁVAL EGYIDŐBEN még egy fenyegető hír járta be az országot: Feld Zsigmond jubilálni fog. Előbb felvette a fővárostól a harminczhatezer koronás szubvencziót s a kis telhetetlen most még jubilálni is akar. Azt hittük, hogy a harminczhatezer koronával kielégítették őt. De Feld Zsigmond ráadást kér. Jubileumot akar s ettől nem áll el az istennek sem. Ez ellen nem tehetünk egyebet, mint regisztráljuk a hírt, hogy a közönség idejében megtehesse az óvóintézkedéseket, ami annál szükségesebb, mert hír szerint Feld Zsigmond új szerepet kreál, hogy valamivel viszonzozza a harminczhatezer koronát. Ugyan ne fáradozzék. Kimélje magát és a magyar nyelvet. A közönség úgy sem veszít ezzel sokat, mert ha magyar dadogást akar hallani, ilyesmiért nem muszáj éppen a városligetbe mennie.

A KOLERA KÖRÜL.

A polgármesternél.

A riporter: Hallom, polgármester ur, hogy kiütött Pesten a kolera?

Polgármester: Ugy? Érdekes!... És hol?

Riporter: Felvették a kórházba egy beteget, akiről kiderült, hogy kolcrás volt.

Polgármester : Becsületszavamra kijelentem ön előtt, hogy nem volt kolerás.

Riporter (erélyesen) : Kérem, polgármester ur, én nem akarom önt kényszeríteni arra, hogy nekem elmondjon valamit, de figyelmeztetem, hogy a nyilvánosság . . .

Polgármester : De esküszöm, hogy nincs kolera!

Riporter : Én meg esküszöm, hogy van.

Polgármester : S miből következett ezt?

Riporter : Mert titkolják. (El.)

A tiszti orvosnál.

Riporter : Eddig hány koleraeset van Pesten . . .

Tiszti orvos (csodálkozva) : Koleraeset? Miféle koleraeset?

Riporter (szigorúan) : Már látom, hogy sok van, csak ön nem vallja be.

Tiszti orvos : Furcsa következtetés.

Riporter : Hát az a beteg, akit tegnap vettek fel a kórházba?

Tiszti orvos : Semmi baja nincs. Egy kicsit rekedt.

Riporter : Rekedt?! (Gunyosan.) Talán épp az az ellenkezője! . . . Sietek lapomhoz megírni a szennázciót. Mert tiszti orvos ur szavaiból most már kétségtelen, hogy kitört nálunk a kolera.

A kórházi orvosnál.

Riporter : Mit csinálnak a kolerások.

Orvos (nem érti) : Kolerások . . . kolerások . . . kolerások . . . Ja? . . . Miféle kolerások?

Riporter : A kórházban, az orvos ur kórházában.

Orvos (végül tudja, miről van szó) : Kérem, hagyjon nekem békét . . . Már százszor kijelentettem, hogy nincs kolera! . . .

Riporter : Szóval van?

Orvos : Mondom, hogy nincs . . .

Riporter (ravaszul) : Értem önt, doktor ur!

Orvos (dühösen) : Nincs! nincs! nincs!

Riporter : És hány van?

Orvos (magánkiül ordít) : Nincs!!! Niiincs!!!

Riporter : És van remény, hogy meggyógyulnak még? . . .

Orvos (tajtékzó szájjal haját tépi, végül magánkiül elrohan).

A betegnél.

Riporter (csak az ajtóból kiált be) : Hogy van?

Beteg : Köszönöm jól, de még köhögök egy kicsit.

Riporter : Igyék sok karbolt!

Beteg : Miért igyam karbolt?

Riporter : Mert az jó a kolerabacillusok ellen.

Beteg : Nem vagyok kolerás, azt a kutya-fáját!

Riporter : Jó, jó! csak beszéljen! Tudom, hogy össze-játszik az orvosokkal. Figyelmeztetem . . .

Beteg : Takarodjék innen! Én idegbajos vagyok és köhögök, de koleraszimptomák nem jelentkeztek rajtam.

Riporter : Persze hogy nem. De mindez csak ravaszságból történt, hogy a nyilvánosságot, a közönséget kijátszsa! De én megtanítom magukat! Megírom a lapomban az igazságot, a valót.

Beteg : De én nem vagyok kolerás! (Sir.) Én nem vagyok kolerás! (Bóg.) Én rekedt vagyok!

Riporter : Ön egy megátalkodott! Önnek már rég meg kellett volna halnia a halálozási perzentualitás alapján . . . De ön egy megátalkodott! . . . Ön egy huron pendül a hatósággal és az orvosokkal. (El.)

Maitre Jacques.

Krónika II.

Közelgő rémek.

— aug. 26.

Köröskörül borul a szemhatár, hogarthi és breugheli rémek kísértettáborra vonul fel az égre, gomolyó, hol sárga, hol fekete sötétség fenyegetőzik mindenfelől. *Amphimelas*, mondanám, ha Homér vagy Szilágyi Géza volnék. Északról, keletről és délről közelg a kolera, de észak felől — post equitem sedet atra cura — hozza magával nyergében a pestist is. Nem haszon nélkül való riadalom vesz erőt az embereken, sőt még a bürókon is, amelyek pedig rendesen nemcsak hogy megijedni, de megmozdulni sem igen szoktak. És megmozdul a közigazgatási apparátus, hogy a határon, akár Lawocznénél, akár Predeálnál, akár Fiume mellett nyakon fogja, vagy pedig fülön csipje a kolerát.

Mert ma már nyilvánvaló és megállapított dolog, hogy a kolera tulajdonképpen nem is orvosi kérdés, hanem csaknem egészen közigazgatási probléma. Az orvos feladata vele szemben — lemondva a gyógyítás lehetőségéről és az egyes szervezetek ellenállóképességére bízva a gyógyulást — szintén csaknem pusztán közigazgatási: megállapítás, elkülönítés, fertőtlenítés, bakteriológiai vizsgálat. Ezért következik be azután minden egyes kolerajárvány alkalmával az a sajátságos állapot, amely csak az amerikai tüzoltóság munkájának a módszerével hasonlítható össze. Mert tudni kell, hogy az amerikai tüzoltó tulajdonképpen sohasem olt, hanem mindig csak lokalizál. Ennek a magyarázata az, hogy az éktelenül anesztétikus amerikai mist-cratcher-ek még éktelenebbül tűzhalálra vannak szánva. Az egymás mellé zsírfnyakakat összedugó házóriások, amelyek az amerikai üzleti szellem szerint a lehető legolcsóbban vannak kiállítva, vasgerendára és drótfalra, amelyekben mindenütt ott van az elektromos vezeték, tehát vele együtt a bugátszerű magyarsággal rövidzárlatnak nevezett réses áram lehetősége is, ha egyszer kigyuladnak, menthetetlenül oda is vesznek, mert olthatatlanok. Csak a veszedelem tovaterjedését lehet megakadályozni, ezért dolgozik ma már, teszem fel azt, a bostoni vagy chicagói tüzoltóság nemcsak vízzel, hanem tüzzel is, még pedig a legveszedelmesebb fajtájával, a dinamittal. Amerikában Ucalegonnak mindig máglyahalált kell halni, hogy Aeneas megmenthesse Anchisest.

A házóriásoknak ez a katasztrófa-törvénye áll az óriási néptömegek legnagyobb veszedelmére, incendiumára, a kolerára is. Ahol kitört, vagy ahová átcsapott, ott már csak lokalizálni lehet, de a megtámadott területnek az oltására, meggyógyítására gondolni sem lehet. Annak bizony, több-kevesebb kárral, de ki kell égni. A kolerának tehát egyelőre mediczinája nincs, de van biztos preventív megakadályozója: a jó közigazgatás. Ezért szabadított rá most Európára háromfelől is egyszerre a veszedelmet ennek a kontinensnek a három legfinomabb kis közigazgatása. Az orosz,

amely azonban jobb a hirénél, mert nemcsak lop és parasztot nyuz, meg zsidót kerget, hanem összeesküvőt is fogdos és pálinkát is mér, azután az oláh, amely azonban már rosszabb a hirénél, mert még a zsidó-üldözést is az oroszról tanulta el, végül pedig az olasz, amely ellopta szőröstől-bőröstől az Európa által összegyűjtött Uj-Messinát, még mielőtt megépülhetett volna. Ezek a kitűnő intézmények szabadították rá Európára a Ganges veszedelmét.

Mert hiszen tudvalevő dolog, hogy a kolera világ-hódító útjára mindig a Ganges vidékéről indul el, ahol már nem is epidémia, hanem endémia, olyan otthonlakó betegség, mint például Máltán a máltai láz, a római Campagnán a malária, mocsaras vidékeken a hideglelés. Onnan azután perzsa, arab és örmény kereskedők segítségével jut rendszerint tovább és megmászva a Kaukázus meredekait, jut be Oroszországba. Ez az útja tehát még érthető. De egészen érthetetlennek látszana, hogy hogyan került most egyszerre Oroszországból Olaszországba, ha meg nem magyarázná az a hét sátorlaja cigány, amely Batumból egyenesen és néhány milliárdnyi kolerabacillus kíséretében vitorlázott át valamelyik apuliai kikötőbe. A kikötőváros podesztája és orvosa természetesen egészségesnek találta a karavánt, mert hiszen nem sokkal voltak piszkosabbak, mint ők maguk. És ezzel azután rászabadították Itáliára az orosz veszedelmet éppen akkor, amikor tömve volt idegennel Európa kertje, vagy parkja, vagy paradicsoma, vagy hogyan is hívják eufuisztikusan ezt a nagy csizma formájára szabott albergóját a világ összes népeinek.

És ez itt a bökkenő. Mert nem lehet ugyan elvárni a kolerától, hogy éppen télen, amikor a bacillus is alszik, mint a medve, keljen utra, de azért mégis az teszi legfőképpen aggasztóvá a külföld számára is Olaszországnak ezt a különben belügyét, hogy éppen most, a nagy idegenjárás idején eresztették be Apuliába ezt a meglehetősen »alkalmatlan idegent« is. Mert most azután a milliányi fürdőző, turista és egyéb itáliasmokk szalad mind haža, minden világtájék felé és ki áll jól róla, hogy nem czipeli magával a fertőzést is? Amihez olasz szállóban és olasz kosztón nem is olyan nehéz hozzájutni.

Normális körülmények között reánk nézve talán Oroszország felől lett volna veszedelmesebben fenyegető a járvány. Mert hiszen az északi határ nagy kiterjedtségű, hegyihágos volta és szegénységében piszkos lakossága miatt természetszerűen nehezebb a védekezés, mint délfelől, ahol jóformán csak a kitűnően ellenőrizhető és áldott tenger adta természetes quarantainnal ellátott Fiumében kellene résen állni. De utasoké az idő és a magunk hazariádt vándormadarait, meg a hazafelé átutazókat semmiféle határázárral el nem fogdoshatjuk. Így történhetik meg, hogy az északról indult veszedelem délről dagad ide hozzánk. És megtörténhetik azután, hogy a sokat csépelt magyar szolgabírónak, a kakastollal csufolt csendörnek és állandóan olcsó-elmésség-céltábla rendőrségnek kell majd nyakon

csipni azt, amit a jeles orosz csinovnik és a kitűnő olasz podeszta rászabadított az egész kontinensre.

Tekintettel azonban arra, hogy ez az ugor ugar, akár nit ugassanak is róla, vissza tudta tartani Európáról a tatárnak is, a töröknek is a veszedelmét, egészen nagy és alapos a gyanum, hogy még a kolerát is vissza tudja tartani. Ha felbukkanna nálunk, valószínű, hogy először Budapesten vigyorítja el a foga két sárga sorát. De akkor sem kell félni tőle, mert kiég az Angyalföld, vagy a külső Ferencváros egy pár szerencsétlen helyén, de azzal már lokalizálva is lesz, mert a kolera ma már csak közigazgatási kérdés és a magyar közigazgatás igen jelentékenyen jobb a hirénél.

Paganel.

Merry del Val.

Láttam imádkozni és hallottam beszélni.

Mikor vörös ékességében az imazsámolyra rogyott és összekulcsolta hosszú, arisztokratikus ujjait, egy finom papi gesztusát csodáltam meg, amely egyházi volt és mégis diplomatikus, mintha a jó Istennek is csak egy jegyzéket nyújtott volna át az imájában. Ez az első impresszió. Parancsoló erővel köti magát az emberre vasból kovácsolt spanyol arca. A fekete, éhes szemekben fékezett erő vibrál. A szikár tagok mozgólatai hidegek és biztosak. A mozdulatlansága, a nyugalma pedig változatos. Mindaz, ami romantika a katolicizmusban és spanyolságban, új életre ébred benne és a római renaissance-templom háttérében valóságos artistikus látvány az ő alakja, amely magyar káplánkák, kanonokok és püspökök sztereotip mozdulatait művészi tökélyre fejleszti s egy zárt kulturának, az évszázadokon által kicsiszolódott főpapi előkelőségnek, a királyok közelségétől meg-nemesedett régi vatikáni szellemnek ad kifejezést.

Beszéde pedig lángoló és imaszerű. Husvétkor ragyogó francziasággal beszélt a magyar zarándokokhoz, I. Ferencz József alattvalóihoz, ő, az államtitkár s kedvesen mosolygató bókokat mondott háborgó és zengő nyelvünkről, amelyet szeret hallgatni, de még — egyelőre — nem beszél. Ezt az egyházi politikus mondta már, a szláv politika ellenfele, Rampolla antipódusa, az iskolázott diplomata, akinek az apja is politikai kártyákat kevert Madridban. Minden alkalmat megragad, hogy sietősen, de tartózkodóan éreztesse a német és osztrák-magyar szimpátiát s azt a huzódó idegenkedést a franczia iránt, amely XIII. Leó halogató politikájával szemben kenyértörésre engedte jutni a dolgot Franciaországban s most új zavarokat kavart Spanyolországban. Ez a bal aktualitás hozza újra homloktérbe Merry del Val alakját, brüszk és félénk jezsuita politikáját. Még nem lehet tudni, hogy a barátainak használt-e vagy az ellenségeinek. Az ellenségei — mondják — jobban szeretik, mint a barátai. Csak annyi bizonyos, hogy egy nagystilű egyéniség s éppen az egyénisége árt a diplomatának. Egy feszítő ék a habozó egyházi politikában, hatalmas cselekvő erő, robbantó energia s mindenesetre complementair színe a csendes és jóságos Sarto Józsefnek, akit minálunk magyarul is csak Szabó Józsefnek hívnának.

A mélységben.

Irta: WELLS.

(2)

Weybridge mozdulatlanra meredve kinyújtott karral s. nyitott szájjal állt ott. Aztán becsukta a száját, újra kinyitotta s türelmetlenül hadonázva fordult a legközelebbi őrszem felé s úgy ordított bele az éjszakába:

— Elstead ahoy!

Es odarohant Lindleyhez és a fényvetítőhöz.

— Láttam, megláttam őt! — kiáltotta. — Ott, ott! Kormányos, előre! Lámpája fénylik... Épp most lövellt föl a vízből! Végigvilágítani arrafelé! Mindjárt megpillanthatjuk, mihelyt a hullám magasba emeli!

Azonban meg is pirkadt már, mire ráakadtak a gömbre. Akkor majdnem hogy nekiment a hajó.

A vasdaru átlendült a korláton, leeresztették a csolnakot s annak a legénysége bekapcsolta a daru lánczát a gömb kampójába.

Mihelyt a gömb a fedélzetre került, lecsavarták az ablakot s belenéztek a sötét üregbe. (A külső villamos világító rekesz ugyanis, amelyben még most is világított a lámpa, csak arravaló volt, hogy a gömb környékét világítsa meg a vízben, a gömb belsejét ez homályban hagyta.)

Odabenn a levegő tikkasztón forró volt; a gumigyűrű, amely az ablaknyílást övezte, egészen megpuhult. Az izgatott kérdésekre nem hangzott felelet; Elstead meg sem mocczant odabenn. Mozdulatlanul összekuporodva feküdt a gömb fenekén. A hajó orvosa bemászott az ablaknyíláson, fölemelte s kidugta annyira, hogy az emberek kihuzhatták a gömbből.

Néhány pillanatig azt sem tudhatták, él-e, vagy meghalt már. A hajó lámpájának fényében sárgásan csillogott verejtékes homloka.

Levitték fölkéjébe.

Csakhamar kiderült, hogy él, de az ideges kimerültségnek ijesztően súlyos állapotában s azonfelül csupa zuzódás volt és sebesülés. Néhány napig okvetlenül teljes nyugalomban kell feküdnie.

Csaknem egész egy hétbe telt, mire élményeiről beszélhetett.

Mindjárt első szavaival azon kezdte, hogy vállalkozását meg kell ismételnie. A gömböt olyanformán kell tökéletesítenie, hogy bizonyos körülmények esetén a kötélből bármely pillanatban elszabadulhasson... Csak ennyi kell, semmi egyéb.

Csodás kalandja volt.

— Azt hitték valamennyien, — mondta — hogy semmit sem talállok majd odalenn, csak iszapot. Kinevettetek. Pedig hát egy új világot fődöztem fel ott.

Egyébként csak összefüggéstelen töredékekben süttogta el tapasztalatait s többnyire nem hogy az elején kezdte volna, hanem fordított sorrendben beszélt élményeiről, úgy hogy az ő módján a kaland el sem mondható.

Nagyjában így történt a dolog:

— A multság bizony csuful kezdődött — mondta. — Mig a kötél le nem bonyolódott, szüntelen forgott a gömb. S ő, mintha rugott labdába zárt béka lett volna, úgy érezte magát. Egy ideig semmit sem láthatott, aztán szemébe tűnt a vasdaru egy része, egy darab ég és néha néha néhány emberfej a hajó korlátján. Egyáltalán nem tudhatta, merre fog fordulni a következő pillanatban a gömb. Egyszerre csak hanyattvágódott a párnázaton, lába arra felé kalimpált, amerre előbb még a feje volt s csak nagy ügyvel-bajjal bírt megint talpra jutni.

Bármilyen más forma kedvezőbb lett volna. Mégis a mélységben beálló iszonyu nyomást véve számba, csakis a gömbforma volt megbízható.

Hirtelen megszűnt a himbálózás. A golyó magasba szökkent s Elstead újra lábra kapván, köröskörül zöldeskék vizet láthatott, amelyen keresztül fölülről mindig egyre gyöngébb fény szivárgott és apró élőlények raja surrant el mellette — úgy rémlett neki — a világosság felé. S ahogy így kibámult, odakünn egyre sűrűbbé sötétedett a homály, végül már oly sötét volt fölötte minden, mint csillagatlan éjjeli ég — csak éppen valamivel zöldesebb színezetű — és alatta egészen fekete a víz. Kicsi átlátszó testek villantak meg olykor gyöngé villódzással az ablakok előtt s elmosódó zöldes sárban tűntek tova.

Es most már olyasmit érzett, mintha zuhanna. Olyan érzés volt az, mint a liftbeli ereszkedés érzése, csak hogy folytonosabb — mondotta. — Tessék elképzelni, mit jelenthet ily körülmények között ez a szó: folytonosabb! Ez volt az egyetlen pillanat, amelyben Elstead megbánta vakmerőségét. Hirtelen egészen új világításban látta mindazt a sok veszedelmet, ami fenyegette. Eszébe jutottak a nagy tintahalak, amelyek tudvalevőleg a középső vízrétegekben élnek, — szörnyetegei a tengernek, amelyek néha már csak félig megemésztett állapotban egy-egy czethal gyomrából, vagy mint feloszlásnak indult és a halaktól is szétrágott tetemek a hullámokon hanyódva-vetődve kerülnek az ember elé. Ha ilyen szörnyeteg kulcsolná körül és nem engedné el! Vajjon csakugyan eléggé kipróbálta-e az óraművet? De hát — hogy folytassa-e útját, vagy hogy visszaforduljon — ez a kérdés most már egyáltalában tárgytalan.

Mintegy ötven másodperc multán odakünn már egy feketeség volt minden ama kis fénykévéen kívül, amit villamos lámpája vetett ki a vízbe s amely olykor olykor egy-egy halat vagy másforma víziállatot világított meg. Sokkal gyorsabban villant el minden előtte, semhogy láthatta volna, tulajdonképpen mi is. Egyszer — úgy rémlett neki — hatalmas czápa mellett surrant el. Aztán, — ijedten vette észre — hogy a golyó, a vízzel való surlódás miatt, mindinkább meghevesedik. Ugy látszik, erre egyáltalán nem számított. Az első, amit különösnek talált, az volt, hogy izzadni kezdett. Aztán valami sistergést hallott, amely egyre erősebben hangzott s temérdek apró buborék — valóban parányi buborékok özöne — áradt szét legyezőforma sávban az ablakok előtt. Gőz. Megérintette az ablak üvegét. Tüzes volt. Aggódva pillantott a kis izzólámpára, amely a gömb belsejének megvilágítására szolgált és a körülpárnázott órára... Két percze zuhant már. Aztán eszébe jutott, hogy az ablak üvege a hőkülönbség miatt meg is repedhet. Hiszen tudta, hogy a fenéken csaknem jéghideg a víz...

Hirtelen úgy érezte, mintha a golyó fala nyomni kezdené a talpát. A buborékok felözléne mind ritkábbá gyöngült, a sistergés megszűnt...

A gömb még forgott egy ideig. Az ablak nem repedt meg, semmi sem változott; tudta, hogy a sülyedés veszélyein most már túl van. Egy vagy két perc multán leér a fenékre. Steevensre gondolt és Weybridgere — mesélte — és mindazokra, akik odafönn őt mértföldnyire fölötte — magasabban mint a legmagasabb felhőképletek a föld színe fölött — lebámulnak most a vízbe a lassan körbe vonuló hajóról s kérdik, hogy ugyan mi is történhetett vele.

Kikémlelt az ablakon. Buborékok már nem szálilingóztak; a sistergés végképpen megszűnt. Fekete sötétség volt odakünn, olyan mint a fekete bársony,

csak amerre a villamos fény hasított rést rajta, sápadozott sárgászölden a pusztá viz.

Egyszerre csak három — Isten tudja micsoda — közeledett, mintha három tüzes csik uszott volna feléje. Kicsinyek voltak-e, vagy nagyok, közel-e, vagy messze, nem tudta eldönteni.

Mindegyik körül valami kékes fény foszladozott — majdnem akkora világossága, mint halászlámpások fénye — és gözként terjedező. Oldalaikon fényfoltok ragyogtak, mint a kivilágított karikaablakok hajóoldalán. Mihelyt a villamos lámpa fénykévéjébe jutottak, megsápadt villódzásuk s Elstead láthatta, hogy idegenszerű kis halak, igen nagyfejűek, a szemük óriási a csenevész testhez és farkhoz képest. Mind a három feléje meresztette a szemét s úgy rémlett, üldözik a gömböt. Lehet, hogy a villamos fény tetszett meg nekik.

Nemsokára több hasonló hal is csatlakozott. Men-nél mélyebbre süllyedt a gömb, annál fakóbb lett a viz. Parányi pontocskák remegtek a fénysávban, mint por a napfényben. Valószínűleg az ólomsúlyok fenékbe-ütkezése helyén fölkavarodott iszap és sárfelhők részcscái rajzottak elébe.

Mikor a felgöngyölödő kötél egészen lehuzta a fenékre, sűrű, fehér köd fogta körül, amelyet a villamos lámpa csak néhány lépésnyire birt megvilágítani.

Perczek multak el, míg a felkavart üledék ide-oda gomolygó felhői szétoszlottak. Végül a villamos lámpa világában és valami távoli hal-raj villódzásának fényénél fehérésszürke iszapsivatagot birt megkülönböztetni, amely hullámosan terült el fölötte. végláthatatlan feketeségben sötétlő vizek alatt s amelyen csak itt-ott nőtt tengerliliomok egy-egy kusza csoportja, mohón nyújtogatva a magasba csápszerű ágait.

Odább óriás gombok átlátszó kedves figurái. S szanaszétszórtan lapos, tüskés, sötétbiborszin és fekete alakulatok, amelyek — Elstead véleménye szerint — bizonyára tengeri sünfélék lehettek. Közöttük nagyszemű, vagy vak lényecskék is mozogtak, rákhoz, sőt leveli tetűhöz is hasonlóak s nagy ügygyel-bajjal másztak keresztül a fénysávon, sötétségből sötétségbe tűnve el.

Aztán — egyszerre — a kis halak egész raja visszafordult s úgy jött a gömb felé, mint valami verébcapat. Elvonultak fölötte, mintha csillámló hópelyheket fujt volna valami szél. S mögöttük, ime, nagyobb tűnemény is közeledett a gömb felé.

Eleinte csak határozatlanul láttam, — valami alig-alig mozgó árnyékszerű jelenést, amely lassan közeledő emberre emlékeztetett. Aztán villamos lámpám fénykévéjébe lépett az alak. Mihelyt a fény ráesett, behunyta szemét. Majd mozdulatlanra meredve, ámulatában pislogni kezdett.

Valami ismeretlen gerinces állat. Sötét biborszin feje olyanféle volt, mint a kaméleoné; de oly magas homloku, hogy akkora koponyával egyetlen eddig ismert hulló sem dicsekedhetik. És arcának vertikális vonala határozottan valami emberszerűséget adott neki.

Két nagy, kiálló szem meredt elő ebből az arcból; széles hullószája volt s elől két kicsi orrlyuk. Fül helyett egy-egy óriási kopolyufodél, amelyek alól korallszerű rostok ágaztak ki.

Am ez az emberihez hasonló fej nem volt egyetlen nevezetessége ennek a teremtesnek. Két lábon járt ez a csodalény. Csaknem golyóalaku törzse olyanfajta lábakon gömbölyödött, amilyen a békáé s azonkívül hosszú, vastag farkra is támaszkodhatott. Keze is olyan volt, mint a béka elülső lába s azt emberi módon használta, golyóban végződő hosszú botot tartott az

egyikben. Bőre nem volt mindenütt ugyanegyszínű; fején, kezén, lábán bíbor, testének egyéb részein — mint valami bő ruha — úgy lötyögött és fényesszürkésen csillogott.

A villamos fény vakította szemét, hunyorogva állt egy helyben mozdulatlanul.

Végül szabad kezét a homlokához emelvén, rámeresztette szemét a gömbre, száját tágra nyitotta s úgy mozgatta, mintha kiabálna valamit — szinte tagolt beszédnek rémlett ez — és a hang a gömbnek aczélfalán és a párnázaton is keresztülzengett. Levegő és tüdő nélkül egyáltalán hogyan kiálthasson egy lény, azt Elstead nem tudta megmagyarázni. A csodálatos teremtes aztán csakhamar félrehúzódott a titokzatos homályba, amely a fénysáv két szélén túl mind sötétebben borongott s Elstead inkább csak érezte, semmint látta, hogy közeledik. Mivel azt gondolta, hogy a villamos fény vonzza, lecsavarta a világosságot. A következő pillanatban mintha valami lágy tapogatás érte volna az aczélburkot és a gömb himbálódzni kezdett...

Ismét kiáltás hangzott s erre mintha távoli visszhang felelt volna. A tapogatás is megismétlődött s a gömb még erősebben himbálódzva oda-oda dörzsölődött a kötélcsavaró tengelyhez. Elstead homályban állt s úgy fürkészett kifelé a mélység örök éjjelébe. S nemsokára láthatta, hogy messziről több ily villódzó bőrű, emberformájú teremtes is közeledik.

Himbálódzó bőrtönében; szinte nem is tudva, mit csinál, a külső villamos lámpa gombját igyekezett kitapogatni s véletlenül a belső kis lámpáét csavarta meg. Ugyanekkor forogni kezdett a gömb s ő elbukott. Ámuldozó meglepetés kiáltásai hangzottak odakünn s mikor újra talpon állt, látta, hogy az alsó ablakon kísérteties fényben ragyogó két nagy szem mered be reá.

Izgatott kezek tapogatása kapkodott a gömb aczélfalán s Elstead olyasmit is hallott, — ami e helyzetben eléggé megrémíthette — mintha az óramű aczélburokját kalapáccsal ütögetnék. Bizony inába szállt a bátorsága... hiszen ha sikerül az óraművet elpusztítaniok, vége mindennek. Jóformán végig sem gondolta ezt a gondolatot, amikor úgy érezte, hogy a gömböt meg-megzökkenve tova vontatják... Előttötte a belső fényt s a külső lámpa sugárkévéjét vetítette a vízbe. A tenger fenekét és az emberformájú teremteseket nem láthatta most; csak néhány különös alakú hal surrant mellette lefelé.

Az első pillanatban arra a lehetőségre gondolt, hogy a mélység lakói elvágták a kötelet... S ő megszabadult... A gömb fölfelé szökik — mind sebesebben — és nemsokára a felszínre ér... Egyszerre csak megállt. Az erős zökkenés odadobta őt a felső párnázathoz. Félperczig még csak gondolkozni sem birt.

Aztán érezte, hogy a gömb a saját tengelye körül forog s úgy rémlett, hogy megint vontatják. Felkuporodott az ablak pereme mellé, hogy a gömböt így a teste súlyával más helyzetbe egyensúlyozza; új helyzetben sem láthatott azonban víznél egyebet. Aztán az az ötlete támadt, hogy legokosabb lesz a külső fényt is eloltania, hadd szokja meg szeme a sötétséget, amelyben úgy majd jobban láthatja a villódzó testű alakokat.

Néhány percz mulva a koromfekete víz derengeni kezdett s aztán messze, mint valami északsarki vidék nyári esthomályában, egyre több és több mozgó alakot látott. Csak azt gondolhatta, hogy ezek a teremtesek elvágták az ő kötelét s most a tenger fenekén hurczolják gömbjét, Isten tudja, hová...

Aztán — a hullámos tengerfenék távolában — nagyon messze és elmosódón egészen új látvány tűnt szeme elé. Gyöngye fénykaréj, amely jobbra és balra is, amennyire ablakából elláthatott, bevilágította szemhatárát. Ugy rémlett, arrafelé hurcolják olyanformán, mint amikor léggömböt vontatnak az emberek a szabad mezőről a város felé. Nagyon lassan közeledett oda és még lassabban bontakoztak ki a távoli fény bizonytalanságából határozottabb vonalak.

Csaknem öt óra volt, amikor ama világító terület fölé érkezett s most már olyasmit láthatott, mintha utcák és házak körvonalai rajzolódna valami tetőtlen nagy épület köré, amely olyan volt, mint valami kolostornak a romja. Mint térkép, úgy terült alatta mindez. A házak — csupa tetőtlen fal és mivel — mint nemsokára észrevehette — foszforeszkáló csontokból voltak összeróva, az egész város úgy festett, mintha vízbefult holdfényből épült volna.

A különös épületek udvarain krinoidea-fák nyújtogatták lengő galyaikat s karcsu, magas, üvegszerű gombák és párás fényt lövellő lilomok mint vékonytornyú csillogó minaretek emelkedtek ki a város derengő világosságából. A szabad területeken és tereken élénk nyüzsgést-mozgást vélt látni, mintha embertömegek verődtek volna össze ott. Sokkal magasabban volt azonban fölöttük, semhogy egyes alakokat megkülönböztethetett volna. De csakhamar lefelé huzzák s most már mindjobban láthatta a csodálatos helység különösségeit. Láta, hogy a felhőszerű épületek vonalait gömbökből álló, gyöngyszerű ékitmény szegélyezi s egyes helyeken, nagy piacszzerű tereken mintha egy-egy hajóroncsot is látott volna.

Lassan és egyenletesen huzzák lefelé, a formák alatta mind világosabban és határozottabban bontakoztak ki.

Észrevette, hogy ama nagy épület felé vonszolják, amely a város közepén állt s olykor-olykor egy-egy pillanatra azt a nyüzsgő tömeget is láthatta, amely a kötelébe kapaszkodott. Észrevette, hogy ama hajóroncsok árboczeit és kötélzetet, amelyek, úgy látszik, igen jelentékeny kiegészítői voltak e város építkezésének, hadonászó, integető alakok sokasága szállta meg s azok mind feléje meresztik szemüket.

A nagy épület falai egyszerre csak köréje emelkedtek s a város képe eltűnt szeme elől.

S micsoda falak voltak azok! Vizzel teleivódott gerendákból, drótkötelekből, vaskampókból, rézből, holt emberek csontjaiból, koponyáiból összerótt falak! A koponyák gyöngysora fantasztikus görbületekben, spirális és csipkés rajzban futott végig a falakon s a szemüregeken ki és be ezüstösen csillogó apró halak rajzottak ficzánkolva, játszva mindenfelé.

Hirtelen fülébe hangzott most valami halk mormolás és valami kürtbugásszerű hang s aztán mintha karének zendült volna. Mind lejjebb szállt a gömb az óriási csucsíves ablakok mellett el, amelyeken keresztül a kísérteties alakok nyüzsgő tömege bámult be s végül megállapodott valami oltárszerű emelvényen, amely az épület közepén emelkedett.

Elstead most még egyszer s most már egészen jól láthatta a mélység különös lakóit. Ámulva vette észre, hogy leborulnak előtte — mind, csak egyikük marad állva, akin mintha valami gyikpikkelyes ruha lett volna s fején villogó diadém és aki nagy hullószájával folyton tárogatva úgy állt ott, mintha vezetné az imádkozók karéneket.

Elstead ösztönszerűen felragyogtatta a belső villamos fényt s így hirtelen megláthatták őt a mélység lakói, akiket most persze ő nem láthatott. S amint

megpillantották, a jámbor ének hirtelen a leglármásabb izgalom kiáltozásává fajult; mire Elstead, hogy megint szemügyre vehesse őket, hamarosan lecsavarta a fényt s eltűnt szemök elől.

Pár pillanatig azonban mit sem láthatott, előbb újra meg kellett szoknia a homályt s mire végül újra tájékozódhatott, már térdeltek valamennyien. S így folytatták az imádat, így imádták őt szakadatlanul — percnyi szünet nélkül — teljes három óra hosszat.

Elstead természetesen nagy részletességgel számolt be tapasztalatairól, e csodálatos város népéről, az örök éjszaka e különös fiáról, akik sem napot, sem holdat, sem csillagokat nem ismernek, akik sohasem láttak zöldelő mezőket, élő, levegőt lélekző lényeket s mit sem tudnak tüzről, fényről, csak vízi testek villódzó világítását ismerik...

Bármennyire különös is e történet, még különösebb az, hogy a tudomány emberei, még pedig egy-egy Adams, egy-egy Jenkins is, az ilyesmit egyáltalában nem itélik mesének. Határozottan kijelentik, hogy nem látják okát, miért ne élhetnének a tengerek legmélyebb fenekén vízelélekző, értelmes lények, akik alacsony hőfokhoz és óriási víznyomáshoz szokottan épp úgy mozognak ottan, mint az ember a szárazföldön s testük fajsúlya akkora, hogy sem holtan, sem elevenen föl nem vetheti a víz s akikről — épp oly utódairól a new red sandstone nagy theramorphájának, amilyenek mi is vagyunk — nekünk sejtelmünk sincsen.

Ők mindenesetre tudnak rólunk, mint különös, meteorszerű jelenségekről, egy más világ lényeiről, akiknek egy-egy s néha több példánya is holtan úgy zuhan le olykor-olykor az ő vizük titokzatos feketeségéből hozzájuk. S nemcsak ily halottak, hanem hajóink, fémeink sokasága is, sok minden, ami az életünkhöz tartozik, szintugy hull ama nagy éjszakából az ő világukba alá.

Hányszor zuhan közéjük valami, ami eldönti vagy agyonzuzza őket, mintha láthatatlan hatalom ítéletét hajtana végre rajtuk. És érkeznek csodálatos szépségű dolgok és nagyhasznúak is, vagy olyanok, amelyek új fejlődésre ösztökélnek. Könnyen elképzelhető, mint viselkedhetnek, amikor élő ember jelenik meg közöttük, gondoljuk el csak, mit csinálna valamely barbár nép, ha hirtelen, tündöklő fénykörben valami levegőbeli lény szállna hozzá alá.

Elstead a »Ptarmigan« tiszteinek bizonyára a legcsekélyebb részletéig is elmondta tizenkétórás mélységbeli kalandját. Elhatározta azt is, — tudomásom van erről — hogy megírja majd élményeit. Kár, hogy erre már nem jutott ideje. Elbeszélésének egyes töredékeit tehát csak Simmons parancsnok, Weybridge, Steevens, Lindley és mások emlékezetéből kellett összetoldoznunk.

A kép különben teljes, noha kissé homályos és szakadozott. Látjuk az óriási kísérteties templomot, a térdelő, zsolozsmát zengő tömeget, a sok-sok kaméleon-szerű fejet és a villódzó fényű testeket... És Elsteadet, aki újra meg újra felragyogtatja lámpáit s hiába igyekszik megértetni a mélység lakóival, hogy kötelét, amelynél fogva gömbjét megrögzítették, el kell engedniök... Percz percz után mulik és Elstead az órájára pillantván, észreveszi, hogy már csak négy órára való oxigénje van... A tiszteletére zengő zsolozsma pedig csak zeng, csak zeng tovább, mintha közelgő halálának gyászindulója volna...

Hogy miképpen szabadult, jómaga sem tudta. Ugy látszik, a kötél a gömb és az oltár között megfeszülve és az oltár széléhez odadörzölődve, végül is elszakadt.

A golyó hirtelen forogni kezdett s ő úgy röppent tova, mint ahogyan az örök éter valami légüres burokba zárt lény röppenne kereztül a mi légkörünkön, vissza az éterbe, amelyből való. Mint valami szénsavbuborék ha főlészáll levegőnkben, úgy tűnhetett el a tenger mélyéről az a gömb. Emlékezetes maradhat ott ez a — mennybemenetel.

A gömb nagyobb sebességgel rohant fölfelé, mint amekkorával az ólomsúlyok vitték lefelé. Izzóvá hevesedett. Ablakai fölfelé néztek s Elstead látta még, mint pattog a gőzbuborékok özöne az üvegen. Pillanatról-pillanatra várta, hogy az üveg megreped. Aztán hirtelen olyasmit érzett, mintha fejében valami óriási kerék kezdene zugni, — kipárnázott odva szédítőn fordult vele egyet s ő elvesztette eszméletét.

Az első, amire aztán megint emlékezni birt, hajóbeli fülkéje volt és az orvos szava.

Ennyi a lényege annak a történetnek, amelyet Elstead a »Ptarmigan« tisztjeinek töredékenként elmesélt. Megigérte, hogy valamikor meg is írja majd. Egyelőre azonban csak gömbje készülékének tökéletesítésével foglalkozott s a módosítást Rióban aztán nemsokára meg is csinálták.

Megemlítendő még, hogy javított készülékével 1896 február másodikán csakugyan újra leszállt az oczeán mélyébe. Mi történt ott vele, azt valószínűleg sohasem fogjuk megtudhatni már. Mert nem tért vissza többé. A »Ptarmigan« tizenhárom napig járta körbe azt a helyet, ahol elsüllyesztették volt, — de mindhiába!

Azután visszatért a gőzös Rióba és Elstead barátait táviratilag értesítette a parancsnok a gyászos eset felől.

Az ügy egyelőre holtponton áll. De alig hihető, hogy újabb kísérlet ne következne, amely a mindeddig ismeretlen tengerfenéki városok meséjének hitelességét tán szerencsésebb módon igyekszik majd eldönteni.

(Vége.)

Parton.

Messze, kék ködök fátylába takarva,
Fellempárnában szunnyad a vihar ma.
A tenger lágyan fodrosodva kékül,
Két ős ellen ma, Tűz és Viz kibékül;
A nap öléből hull a sugárrózsa,
Lepereg a vizre, lágyan csókolózva...
Kékölű tenger nagy gyönyörbe reszket
S a hullámok melódiákba kezdenek,
Pogány, ujjongó dallamokba törnek,
Az örök egyedül üdvöztőnek,
Az örök ujnak, örök szépnek zengnek,
Kiért jobb halni, mint nélküle élni:
A Szerelemnek...
Száz évbe egyszer fölszínre vetődni,
Akkor kacagni, napfényben fürödni,
Aztán lesiklani ismét a mélybe,
Az örök csendbe, az örök sötétbe!
— A szent könnyelműséget szítva szítják,
Kifecsegik a holdas éjek titkát:
Pirosszájú lányokkal ring a csolnak,
Akik ölelnek, akiket csókolnak.

Királynők mind a hulló holdpalástban!
— Koldulni, görnyedezni térnek holnap...
Hej, így szép és csak így élet az élet!
Jaj, kik örök egyforma módra élnek!

— Jaj, kik örök egyforma módra élnek...
Észak halovány, szomorú leánya
Utánuk mondja, megvonaglik szája
S a forrongó, dalos, pogány özönbe
Lassan pereg le lázadó könnye...

Berde Mária.

Szekszárdi Casino Saison.

Ceterum censeo.

— aug. 26.

Utikai Kátó, mint a történelem följegyezte, úgynevezett obstrukciós szónok volt. Akárhány beszédet mondott, akármiről beszélt, a mondókáját mindig azzal végezte, hogy: »Ceterum censeo Carthaginem esse delendam«, Vagy mint az ötvenes években fordították: »Egyébként Carthagót elpusztítandónak vélem«. Kártágó végre el is pusztult és tudvalevőleg egy Máriusz nevű ur ült a romjain.

Az Andrássy-ut végén lévő millenáris emlékműnek is megvannak a maga budapesti Utikai Kátói. Hónapok, sőt évek óta egyebet sem hallani, hogy ezt az egész épületet, amelyet egy Schikédanz nevű műépítőmester tankönyvekből szorgalmasan lemásolt, le kell rombolni.

Erről beszélnek most a budapesti kávéházakban is.

KAPUCZINER KÁTÓ: De drágám, hová gondol! Csak nem fogjuk tűrni sokáig ott azt a gróji sajtot!

PIKOLÓ MÁRIUSZ: Mit?

KÁTÓ: Azt a gróji sajtot ott az Andrássy-ut végén.

MÁRIUSZ: Miért gróji sajt?

KÁTÓ: Mert azon is lyukak vannak.

MÁRIUSZ: Szelemesch.

KÁTÓ: Tudja, hogy hogyan készül a gróji? A lyukakat körülöntik sajtjal. Épp így készült a millenáris emlékmű is. A lyukakat körülépítették kővel.

MÁRIUSZ: Azért fekszi meg egész Budapest gyomrát ez a gróji kőből.

KÁTÓ: Tudja maga, mi az a paszpartu?

MÁRIUSZ: Paszpartu az paszpartu.

KÁTÓ: Drágám!!... Paszpartu az egy papendekli, amelybe a fotográfus lyukakat csinál és a lyukak alá beledugja a fényképeket.

MÁRIUSZ: Azt hiszi, én nem voltam katona?

KÁTÓ: Hogy jön ez a katonasághoz?

MÁRIUSZ: Mikor a Csibész-regimentnél szolgáltam, a hetedik czugban, akkor az egész czugot lefotografálták és bedugták ilyen paszpartuba.

KÁTÓ: Na lássa, Pesten ez a szokás. És az a mili-márisch emlékmű is tulajdonképp egy ilyen paszpartu kőből.

MÁRIUSZ: Csakhogy tábornokok vannak beledugva.

KÁTÓ: Miféle sarzsi volt maga, hogy azt sem tudja, hogy azok nem tábornokok, hanem királyok.

MÁRIUSZ: Hunyadi János az egy király volt?
 KÁTÓ: Az is rajta van?
 MÁRIUSZ: No ná, majd nem lesz rajta!
 KÁTÓ: Hunyadi János ténydolog nem volt király.
 Az egy feldmarsal volt.
 MÁRIUSZ: Na és?
 KÁTÓ: Mit »és«?
 MÁRIUSZ: Hát mi volt még? Maga még azt sem tudja! Ő fedezte föl a budai keserűvízforrásokat.
 KÁTÓ: Pardón, az a Gál volt.
 MÁRIUSZ: Miféle Gál?
 KÁTÓ: Nur die Gál.
 MÁRIUSZ: Viccz.
 KÁTÓ: Tudja maga, mi az a Muster-Collection?
 MÁRIUSZ: Honnan tudjak én francziául?
 KÁTÓ: Magyarul: minta-gyűjtemény.
 MÁRIUSZ: Ismerek egy Mintát, az vendéglő és ismerek egy Mintát, az pedig gimnázium.
 KÁTÓ: De, ugy látszik, nem ismeri a Buxbaum bácsit.
 MÁRIUSZ: Ki az?
 KÁTÓ: Az egy csipkeügynök. Kávéházról-kávéházra jár és a nők előtt felállítja az asztalon a mintagyűjteményét. Olyan összetüzött táblák ezek és mindegyiken van egy csipkeminta. A Buxbaum bácsi szép félköralakban szokta felállítani a mintagyűjteményét.
 MÁRIUSZ: Mit meséli maga ezt nekem?
 KÁTÓ: A multkor azt kérdeztem a Buxbaum bácsitól: »Mondja, nem volt maga fiatalabb korában építész?«
 MÁRIUSZ: Miért?
 KÁTÓ: Ő is ezt kérdezte. Mire én feleltem: »Mert folyton fölállítja ide nekem azt a molinárisch-émlékművet!«
 MÁRIUSZ: Viccz.
 KÁTÓ: Csináljon jobbat, ha tud.
 MÁRIUSZ: A maga pénzéért?
 KÁTÓ: És aztán van ott két ló.
 MÁRIUSZ: Hol?
 KÁTÓ: Ott a kapuban.
 MÁRIUSZ: Miféle kapuban?
 KÁTÓ: Hát ott a »millen nárrisch!« emlékműnél.
 MÁRIUSZ: Két ló? És ki legelteti őket?
 KÁTÓ: Azt hiszi, hogy azok is olyan lovak, mint maga? Azok bronzból vannak.
 MÁRIUSZ: Bronzolja föl magát! Hát miért nem mondja mindjárt?
 KÁTÓ: Mert minden okos ember tudja, hogy szobornál nem szokott eleven ló lenni. Élő lóból csak virsli lesz, nem pedig szobor.
 MÁRIUSZ: És mit akar ott az a két ló?
 KÁTÓ: Ezt kérdem én is.
 MÁRIUSZ: Mit kérdezi tőlem? Fiakkeros vagyok én vagy mi?
 KÁTÓ: A két lóról különböző verzió kering.
 MÁRIUSZ: Mi az, hogy verzió?
 KÁTÓ: Pletyka... Némelyek azt mondják, hogy a két lóra még rá fognak ültetni két embert.

MÁRIUSZ: Kiket?
 KÁTÓ: Az egyikre Taralt, a másikra Janeket.
 MÁRIUSZ: Miért?
 KÁTÓ: Mert akik a lóversenyről jönnek a Stefánia-uton, mind elkerülik a millenárischt. De ha ott lesz a két sampinyón-zsoké, akkor a nagyurak is mind arra fognak keresztülhajtani.
 MÁRIUSZ: Maga téved. Mert totalizatórt nem fognak ott felállítani és akkor hiába minden.
 KÁTÓ: De van egy másik verzió is. A két ló azért áll ott, mert maholnap minden lóból virsli csinálnak. Tudja, a villamos, a sok automobil idestova kiszorítja a lovat.
 MÁRIUSZ: Legalább olcsó lesz a bőr.
 KÁTÓ: De ló nem lesz több a világon. És a két szobor azért fog ott állni, hogy a későbbi emberek tudják, hogy milyen nagy lovak éltek a mi korunkban.
 MÁRIUSZ: Mi közöm nekem ehhez?
 KÁTÓ: Nem érti? Maga is meg lesz legalább örökítve!
 MÁRIUSZ: Maga azonban rosszul fog járni.
 KÁTÓ: Miért?
 MÁRIUSZ: Mert számár még bronzban sem lesz látható.
 KÁTÓ: Viccz.
 MÁRIUSZ: Csináljon jobbat.
 KÁTÓ: Csinálok is. Hát tudja, most megmondom, hogy minek van ott az a két ló.
 MÁRIUSZ: Minek?
 KÁTÓ: Az a két ló a bécsi virsli jelképezi.
 MÁRIUSZ: Miért?
 KÁTÓ: Ha hátul ott áll a gróji sajt, miért ne legyen előtte bécsi virsli, lóvirsli. És van még ott egy harmadik dolog is, ami megerősíti az én föltevésemet.
 MÁRIUSZ: Mi?
 KÁTÓ: Hát mit használ maga, ha lóvirslit és gróji sajtot vacsorázik?
 MÁRIUSZ: Én? Semmit.
 KÁTÓ: Mert a kezével eszik.
 MÁRIUSZ: Nem. Bicskával.
 KÁTÓ: És mit használ utána?
 MÁRIUSZ: Hát mit használok?
 KÁTÓ: Gondolkodjék egy kicsit. Gondoljon a szájára. Mit csinál a szájával?
 MÁRIUSZ: Eszek.
 KÁTÓ: Hát aztán?
 MÁRIUSZ: Bőfögök.
 KÁTÓ: Maga disznó!
 MÁRIUSZ: De egészséges.
 KÁTÓ: Hát mit csinál a fogaival?
 MÁRIUSZ: Rágok.
 KÁTÓ: De azután? Amilyen disznó, képes úgy hagyni a fogait!
 MÁRIUSZ: Kikérem magamnak! Voltam én katona. Tudom, mi a rend. A fogaimat kipiszkálom.
 KÁTÓ: Végre! No és mivel piszkálja ki?
 MÁRIUSZ: Bicskával. Természetesen.

KÁRÓ: Magának is lehet egy viccet elmondani!

MÁRIUSZ: Hát mivel piszkáljam ki?

KÁRÓ: Fogpiszkálóval, maga állat! Millenáris fogpiszkálóval, maga ló!

MÁRIUSZ: Miért nem mondta mindjárt!

Reveur.

INNEN-ONNAN.

> Eötvös Károly és a lábszárcsont. A Váci-uton lévő régi temetőt most kilakoltatják, áthordják belőle a csontokat az új temetőbe, közös sirba. Az ezernyi felbontott sirnak a kétségtelenül érdekes látnivalója kicsalta a költőzködő temetőbe Eötvös Károlyt is, mert az ember sohasem tudja, hogy hol gyarapíthatja meg a veszprémi ügyész korából való elmondandóit. Eötvös Károly tehát kiment a furcsa feltámadásnak e mezejére és mint valami balatonvidéki Hamlet, felémelt az egyik sir mellől egy csontdarabot. A Hamleteknek nem muszáj éppen felülről, a koponyánál kezdődni el, elkezdhetik alulról is s azért Eötvös Károly is egy lábszárcsontot vett fel. Elkezdte szemlélgetni, nézegetni, azután pedig ugyanazzal az antropológiai szédítő tudásával, amelylyel megírta, hogy a dunántúli magyar parasztot a német paraszttól azáltal lehet megkülönböztetni, hogy az egyiknek a szemében csak egy fénylő pont van, a másikéban azonban kettő: erről a lábszárcsontról is tüstént kijelentette, hogy az női maradvány, még pedig tizenhatsz, legfeljebb tizenkilenc esztendő leányának a skeletumához tartozik hozzá. A körülállók erre ránéztek először a sarkokra, azután Eötvös Károlyra és egyszerűen elhűltek a bámulattól. Mert a sarkokra csakugyan az volt írva, hogy abban a sirba egy tizenkilenc éves korában elhunyt leány holtteste pihent. A dolog tehát határos volna a csodával, ha Eötvös Károly nem volna olyan kitűnő kriminálista. De a kitűnő kriminálista tudvalevően először néznek rá az írott dolgokra, csak azután veszik a kezükbe a — bűnjeleket és így tudják ámulatba ejteni a hallgatóságukat.

= A pesti szemérem és a lóhus. A falun és a tanyán, ott kendőzetlen, nyílt orcával járkál a koldusszegénység; ott nem szégyellik, kiülnek vele a palánkos udvarra, láthatja Isten, ember, hogy héten végig sóba-vizbefőtt krumpligánczát és babkását esznek estebédre; ott, ha arra kerül a sor, hogy a sávos vagy a nyakbavető nagy selymekendőt zálogba kell a szatócsához vinni, végigmotogatják azt az utcza során, hogy a szomszédság, komanépség mind megcsodálja, milyen finom a materiája, piros a virágja, hosszú a rojtja; és ha ott olyan olcsó hus kerül a mészáros fontjára, amelyikhez csak éppen dekórum kedvéért taglózták le a különben is haldokló vagy már egy kicsit ki is hűlt jószágot, csak éppen az nem vesz belőle, akinél nincs rá pénze, és ha valaki kényességből nem venné, azt ugyan leszólnák, be rangos, be nóbél! Hát a pesti nyomorúság, az ilyen nóbél; a pesti szemérem az a bizonyos, mely titoktartó vászonroletták mögött vacsorázza az öt vasért töpörtyüt és kapualji rejtekajtón surran a zálogházba; czeruzavédőt visel a mellényzsebében hamis óralánczón és tintával keni be a megrepedt cipőt. Ez a pesti szegénység, akit megcsajnáltak a város urai, hogy örökké csak lipthói turón nyavalyog, és azt akarták, hogy legalább vásárnaponként, ha nem is kövér tyúk, de legalább egy sovány paripaborda főjön a fazekában. És így jött a ló, ez a szegény, hü cseléd, ki oly alázatosan szolgál és tűr utolsó lehelletéig, és ha már minden inai megszakadtak, még akkor is, holta után is csak szolgál és hasz-

nál; jött a lóhus, ez a szegény, fáradt hus, felkinálkozni a szegény, fáradt napszámosnépnek. Eszik is, izlik is, hogyne! De a lóhusfogyasztó statisztikája a pesti szeméremnek egy furcsa kis dokumentumát viritja clénk; a szegény ember veszi, veszi a lóhust, de nem ott, ahol lakik, hanem a másik határba, másik kerületbe lohol el érte, nehogy valami ismerős rajtaérje a lóhusvásáron, amit szégyel. A Gyáli-ut táján, a legnépesebb munkástelepek körül mind ott romlik a mészárszékben a sok csikószelet, a napszámosasszony inkább a városból hozza, ahol nem ismerik. Mert a napszámosasszonyt ott nem úgy hívják Vaspál Daniné vagy Varga Tecza, de úgy hívják: ténsasszony. És a ténsasszony inkább izzad és gyalogol két-három órát, csak a tűzhelyén piruló táltospecsenyére ráfoghassa, hogy borjulatocza vagy disznókotlett...

> A Zeppelin-föld. »A Zeppelinek nemcsak a levegőben urak, hanem a földön is« — mondta Zeppelin gróf és amint megérkezett a Spitzbergák szigeteire, Godhafen kikötőjébe, tüstént felfedezett egy olyan földdarabot, amelyen állítólag még senki sem járt előtte. Természetesen, a nemzetközi jog szabályai szerint, tüstént birtokba is vette ezt a területet Németország számára. De a legujabb német hódításnak csakhamar megérkezett a híre Krisztániába is és ekkor tüstént előállott egy norvég vállalkozó azzal a kijelentéssel, hogy az a földdarab nem lehet Németorszáé, mert az már az övé, mivelhogy ő előbb járt rajta, mint Zeppelin és a birtokába is vette. A Peary-Cook-féle északsarki vetélkedésnek ez az eredetijétől nem is nagyon távoleső paródiája, most hirtelen azt juttatja az eszünkbe, hogy egy pompás tanácsot lehetne adni a Justh-párt legfogasabb tigrisei számára. Eszmét egy interpelláció számára. Mert ime a német meg a norvég már összeveszében van a Spitzbergák egy földdarabja miatt, nálunk azonban — ó, osztrák ármány, kamarilla és közösgy! — még mindig nincs rendezve a Ferencz József-föld közjogi mivolta sem. A Spitzbergákon csak pingvin, fóka és izlandi zuzmó terem és a német mégis hajlandó összeveszni érte a norvéggal, a Ferencz József-földön ellenben megterem már a jegesmedve és a lichen caragen is. És azért ennek a területnek a közjogi helyzete csakugyan nincs rendezve még most sem, mint akár Dalmáciáé, akár pedig az annektált tartományoké. Ez több, mint szégyen, ez több, mint gyalázat, ez interpellációra alkalmas anyag. Mi lesz a Ferencz József-földdel? Hajlandó-e a kormány nyilatkozatot tenni aziránt, hogy az odavaló illetőségű jegesmedvék osztrák avagy magyar alattvalóknak tekintendők? Ha pedig nem, akkor nyilatkozzék legalább arra nézve, hogy hajlandó-e ott 1911. december végéig felállítani az önálló magyar romártelepeket? Ha pedig erre sem, akkor legalább határozott kijelentést kérünk arra nézve, hogy az odavaló választókerületekben a medvecsendőrség kormányutatisásra követ-e el atrocitásokat az alkák választópolgársága között? — Tanulni ugyan a némettől szégyen, de azért néha ajánlatos. Zeppelin példáját tehát egész komolyan a szívére kötjük az ellenzék hollóinak, csókáinak és varjainak.

= Erotika. A rendőrség napokig mozgósította a detektíveit, akik valószínűleg a saját mulattatásukra nickcarteri tervet eszeltek ki és végigjátszottak egy költséges detektívkomédiát, hogy a végén megállapíthassák: győzött az erkölc, és lefoglalják egy pesti antikvárius néhány pornogrammját. Hogy a rendőrség ráér ilyesmivel mulatni, ez öröndetes dolog, de haszontalan. Pornográfia és művészet között határvonal nincs. A pornográfia fogalmának nem konstitutív eleme az otromba, vagy a művészi kivétel, hanem az,

hogy erotikus testi hatásokat kelt. És ezért a legtöbb ember számára erotikus jelentőségű a Leukippos leányainak elrablása csakugy, mint sok Fragonard, Beardsley vagy Bayros. Az elkobzást rajtuk kéne kezdeni. Az erotikus vonatkozások úgy átjárják az életet, hogy a rendőrség kiirtani nem tudja onnan. Mit ér, ha elkoboz egy kötet Felicien Ropsot, és ugyanaznap száz kis gimnázista olvassa lázas arccal a pad alatt Faublas lovag kalandjait? A pornográfia ellen egy szer van. Egészséges szerelmi nevelés. Ha ez meglesz, veszélytelenül rendezhetnek iskolai kiadást a Zichy Mihály kiadatlan rajzaiból,

* * *

■ **A meztelen ember és a királykisasszonyok.** Nem a sok világot látott Odisszeuszról és a széke, édes Nausikaáról van szó. A meztelen ember és a királykisasszonyok: e határozottan mitikus izű, nem hétköznapi alakoknak Offenbach találkozási ezerkilencszáztíz nyarán esett meg, Wahnstaiban, amely korántsem a Walhalla előcsarnoka, hanem afféle hűvös-völgye a szász fővárosnak. A meztelen ember, ha felöltözött, zongorázni tanította a drezdai urigereket, üres óráiban pedig kivonult a vágyak völgyébe, pörére vetkőzött, patak vizével oltotta szomját, bogyó husával csillapította éhét, esőviz mosdatta, nap megerzselt, bokrok alja volt a pihe-nője, és ezt a kneipolásból és napfürdéből kombinált kurát természetimádásnak nevezte el. Ezzel lekötölte magát az összes német bohózatírókat, akik legkőcsozabb naturheilkundés alakjaikat igazolva látták benne. Így élt a természet ölen a zongoramester, míg eljött a nap, mely eldöntötte sorsát. Akárcsak a mesében, egy szép reggelen elindult a király két, szellőtől óvott, rossz elől rejtett leánykájával sétálni. Wahnstaion vezetett át utjuk. A királykisasszonyok labdázva járták az utat, egyszer csak bokrok közé esett a labda. A bokrokból pedig kilépett a wahnstali Odisszeusz, aki ruházatához nem illő udvariassággal nyújtotta át az eltévedt játékszert. Odisszeuszt a rendőrségre vitték szeméremszértés vétsége miatt, a szellőtől óvott, rossz elől rejtett királykisasszonyokat pedig haza, fehér leányszobáikba. Köddel körülvett, piruló lelkükben azóta forradalmi szerepet játszik a meztelen ember.

* * *

⊙ **Japán történet.** Reggel az öböl kékjéből kiúszott egy kis fehér hajó. Ketten ültek benne, színes selymekben és a szemöldökük bánatosan remegett. Két japán, egy férfi és egy leány, s eveztek szomorúan a tenger felé. Aztán egy mély gongütés hallatszott és ők meghaltak, apró aranytőröket dőfték a torkukba. Csend — és a kis hajó visszaúszott az öbölbe, egyedül longott a vizen a két fiatal halottal, akik nem lehettek egymásé. A szülők kivették a gyermekeket, áldoztak miattuk, sirtak és aztán összeadták a két jegyest oltár előtt. Mintha éltek volna: mereven támaszkodtak a templom falának és nézték a nászközönséget, mely ajándékot hozott nekik... Itt leszakadt egy darab a nagy angol lapból, ahonnan ezt kiolvasom, nem tudni, mi történt azután és én álmosan nézek ki a kávéházi kertből a forró és keserves budapesti éjszakába.

* * *

= **A góthai idill.** Hát hiszen lopni lopnak mindenütt ezen az öreg világon; sőt a sokféle orzást tultengően van minden tájnak egy bizonyos lopási specialitása; Californiában aranyport lopnak leginkább, Berlinben férfiuerényt, a francia földön irodalmat és Budapesten kávéházi uzsonnakifit, vilányáramot és a vízvezeték levét; de amit most az előkelő és nemes Gótha produkál, ahhoz képest a furfangos bányai csempészet, a francia plágium és a pesti bliccelés mind sifli; ahogy ellopták egyszer a pesti utcát, máskor a köpenicki

kasszát, az mind bagatell; Góthában direkt a másvilágot lopják meg, a mennyei parádét rövidítik. Góthában van egy nagy krematórium, első temploma annak a temetkezésnek, mely a tökéletes jövendő, a jövendő, amelyben annyira drága lesz a föld, hogy a halottaknak nem jut belőle és az emberek gyásza inkább borul le hamupihével töltött fehér kővedrek előtt, mint a bomló kadáver páráit lehelő temetőföldön vagy kriptahomályban, és amikor nem lesznek többé a tetszhalálnak rém-tragédiái a siri mélyben és nem lesznek márványemlékek, sirvirágok, temetőünnepek és minden nagy-szerű élet, pompa, szerencse, harag, kin, lázadás, szerelmi égés és nyomorsírás egyetlen marék hamuba elfér. Gótha, a poétikus első fecske, a tiszteletreméltó uttörő olyan szent volt, hogy maga felé hajlott a keze, — a hasznos hullágetést egy-esíté a kellemes lopással. Hozták a holtakat gazdag koporsók ölen, a drága rózsafa, a büszke cédrus, a csodálatos színekre páczolt és művészkezek faragásával ékes jószágok odakerültek a máglyapadra; istenem, a gyászoló szeretet olyan pazarló, olyan könnyelmű, néha-néha még gyémántokkal is telihintették az örökre alvót, égjen vele a gyémánt, ez a tündéri szén, sugározza be bűvös tűzével a megsemmisülés percét! A derék góthaiak pedig így szóltak: ugyan, mi a fenének tűzbe fecsérlni a cédrust, a rózsafát, a művészi éket, kár a kemencze torkába a bársony, a csipke és a drágakő! És egy mellékteremben levetkőztették szépen a máglyáraszántat, és fehér lepedőben, deszkaládában továbbították a tisztító tűzbe. A praktikus góthaiakat most törvénybe fogják, pedig ki tudja, tán igazuk is van, — nem mindegy az a hamunak, hogy durva lécből, vagy aranyos koporsóból, golyocsból vagy biborból születik-e meg?...

* * *

■ **Memoár a fonográfban.** A Buchschmuck-smokkok, akiknél az irodalom csak a Handschriftlich nummeriert Exemplar-nál kezdődik, nagy zavarban vannak. Shaw fonográfba mondta kétségtelenül érdekes memoárjait és a fonográf-hengereket sem diszkótésben, sem japán meritett papíron nem árulják. De zavarban van a közönség is, mely még mindig nem tudja, hogy tapsoljon-e, ahogy bohócnak szokás, vagy komoly arccal üdvözlje a zseniális reformot? Az ember testiségéből mind többet és többet őriznek meg a halhatatlanság számára. Az emberek itt hagyják objektíven igaz, mert gép segítségével megőrzött emléket élő hangjuknak, mozgásuknak, cselekedeteiknek. És sok dologgal úgy vagyunk, hogy elmondásukban nem a tény a fontos, hanem az, hogy ki adja elő. Az előadó személye új tartalmat ad a frázisnak is. És bizonyos, hogy meghatványozódik a Shaw-memoárok érdekessége, ha majd egy művelzet-stilizálásban utazó angol lecsavarja szalónjában a villanyt, felhuzza a fonográfot és az összegyűlt vendégeknek Shaw-val mondatja el Max Nordau lehengereltetésének történetét.

SZINHÁZ.

Az öreg kritikus.

I. A szezonnyitó ivlámpák fényére bizseregni kezdett a talpa és ébredezett az öreg kritikus, aki egy vén színház pinczegátorában aludt és az augusztusi napfénytől sem riadt fel csendes nyári álmából. Éppen éjfél vertek az órák, mikor elem ugrott. Az öreg kritikus nagyon öreg volt. Zölddé kopott szalónkabátban jött felém. A haja is zöld volt, ősz és penészes. Mozdulatlan fejére fészket raktak a fecskék, arcát körülaggatta pókhálával a pók és belepte a por, az évszázados por. A magyar drámairodalomnak ez

az öreg csősz egykor fültanuja volt a »Halotti beszéd«-nek, jelen volt az »Igaz papság tüköre« című darab premiérjén, kritikát írt róla, de hiuságból azt mondta, hogy csak ezer éves. Fiatalította magát.

— Nem ismered? — kérdezte rekedt és süket hangján. Én vagyok a világ ük-apja. Én tartottam keresztvízre a kis Földes Imrét. Én láttam bölcsőben ringani Prém Józsefet és hallottam gögicsélni Berczik Árpádot. Én állok a hátd megett és ha merészeket álmodol, leforrázom az ábrándjaidat s lehütöm a lázad öreg nevetésemmel, mert mindeütt ott vagyok, az íróasztalod mögött és megbénítom merész mondataid, a sugólyukban és banalitásokat sugok a színészek fülébe, a színigazgatók mellett, mikor üzleti számításokkal bajlódnak s én végzem, hogy minden, ami új, friss és lüktető, elzúduljon ezen a földön és siralomba fuljon. Én vagyok az Objektív Kritika.

2. Az öreg kritikus jól fel volt fegyverkezve. Zsebe duzzadt a dramaturgiáktól. Néha azt mondta: Laube. Néha: Sarcéy. Ha pedig az új irodalomról akart szólni, áhitatosra csücsörítette száját és azt suttogta: Sardou. Különben katharizsról, expozícióról és szcenikáról beszélt. Csak a poézisről hallgatott, mert ő komoly és megbízható kritikus volt, vén színházi róka, akit nem lehet könnyen becsapni.

— A programom — mondta — itt van a zsebemben. Ezzel a mérőruddal mérem a színészek gesztusát. Aki egy centimétert hibáz, lerántom. A szemem rossz, de megtoldom ezzel a pápaszemmel és ezzel a kitűnő látszóval, ami itt lóg a vállamon angol bőrtokban. Különben több szemüvegem is van. A vigjátékoknál rózsaszínű okulárét biggyesztek az orromra, a tragédiánál feketét, hogy megfelelő színben lássam a világot. Minő fegyverzettel indulsz el te?

3. — Én — feleltem — egyelőre inkább a szemem lencséjének hiszek. Ez a kis camera obscura eddig kitűnő képeket szállított. A zsebemben sincsenek könyvek. Közvetlen médiuma akarok lenni a hallandóknak. A szívem azonban sivár és hiába csettintesz a nyelvvel, kissé kellenül vágok neki az idei szezonnak, amely a kezdés láza nélkül fanyalogva indul és fásnak, józannak, s egységes törekvés híján, érdektelennek tetszik. Nekem is van emlékem. Egy forró, kócos és heves emlék, abból a korból, mikor az új dráma orfeumokban bujdosott és vasárnap-délutánonként hittel sereglett össze egy csomó ember, aki a vásott diszletek között megtalálta a leendő magyar Dusét, a színpadon az új drámaírókat és mindenki, még a felszolgáló pincérben is, forradalmárt, szimbolistát, mordályégetőt sejtett. Ugy is látszott, hogy az új dráma ebben a cigarettafüstös katakombában rossz tükrök, éji rongyok között születik meg. Ez a csapat tudott nézni, rejtett értékeket felfedezni és szemet hunyni kezdetlegességek előtt. A biczegő asztal lábát jóindulattal hosszabbította meg, ha kellett, kölcsönadta a frakkját a hősnak és a színpalakat az égbe nőttette. Forradalmár volt. Most azonban kitudva mindenből, nem mehetünk sehová, a színházakban, csak vendégek vagyunk, az esti órákban bitangul csatangolunk, vörös lobogót rázva, mint a kiuzsorázott lakók és keresünk egy színházat, egy otthont, egy színpadot, ahol nem czigér és henczegés az új művészet, se mézes madzag a kritikusoknak, de szentség és hit. Ennek a színháznak ki kell nőni a földből is, mert a legujabb nemzedék, az új versek, új novellák, új regények olvasója, hazátlanná lett.

— A csecsemő memoárjai — kacagott az öreg.

4. — Mégis — folytattam — figyelni fogom az új magyar dráma hangjait. Figyelni fogom a gyengéd szivhangokat, mint ahogy az orvos észreveszi a foetus életét az anya testében és meghallja az első dobbanást, az első lüktetést, az első hullámát, amely egy életről, egy végtelenségről beszél. Lehetetlen, hogy ez a generáció, amely

oly sokféle és gazdag lírát teremtett, ne találja meg helyét a színpadon is, lehetetlen a megállás, lehetetlen, hogy íróinknak idegen legyen ez a közlési forma, mihelyt terük lesz a gazdasági előfeltételek se dolgoznak ellenük. Mióta van papír és nyomdafesték jó versek, novellák és regények számára, egy új literatura született. Nyissák meg a színházak kapuit és bevonul a magyar drámairodalom. Gárdonyi Géza »Bor«-a és Molnár Ferencz »Liliom«-a kóvályog az eszembem. Néha — egy kaján mosoly és egy tréfa közt — roppantot és szépet álmodom a magyar renaissance-ról, az új magyar írók termő erejéről. Akarom az új magyar drámát. Csak ti öltétek meg eddig, akik hazafias és nemzeti darabokat követeltetek és nem a faji erőről beszéltetek, nem azt állítottátok fel minden írás kritériumául, hogy itt termett legyen és magán viselje ennek az erjedő földnek színét, szagát és ízét, ennek a kusza és virágos bozótnek mérgét és mézét. Eddig sok magyaros író volt. Magyar író kevés. Ez lehet az oka, hogy csak türt vendégek voltunk a külföldön, de divatba sohase jött a magyar írás, nem is jöhetett, mert a külföld nem általánosságokat várt, se lelkes szólásokat, de azt, hogy megdöbbenjen egy kis területre szorult élet zárt bensősége. Arról álmodozom, hogy egyszer úgy beszélnek rólunk, mint az oroszokról. Vagy legalább is groteszk lesz a magyar darab, mint a norvég, vagy a japán. A múlté a sekélyesség, a jelené az európai színvonal, a jövőé a magyarság, egy új, semmihez sem hasonló intim és dekoratív magyarság, az, amely már jelentkezik zenében, piktúrában és itt-ott az építészetben is. Ezt az új magyar drámát indulok el keresni most, a szezon elején. Drámaíróink megtanultak jelenetezni, érdeklődést kelteni, mint ahogy a költők is tudnak már rimelni s a színészeink se ripacszkodnak. Tudják, hogy mit nem lehet és a jövőben tudni fogják, mit lehet. Keresni fogom tehát az új erőket, az új írókat és az új színészt, egy kilendülést, egy örült gesztust, s ha nem találom meg hivatott helyeken, megtalálom egy kabarében, egy mulató züllött pódiumán, meglelem egy kroki eltört sorában, amelyben potencia és tüzmag van. Ezzel a fegyverzettel indulok el, óh ük-apám.

5. Erre az öreg kritikus lassan kikászolódt a sötét pinczegátorból s iszonyuan és éktelenül nevetni kezdett. Arczáról lesöpörte a pókokat és a penészt. Szemembe nézett és kacagott. A fiatalaságomra tekintett és hahotázott. De amint a lámpa alá állt, a belőle kiáramló sötétség hirtelenül kioltotta a fényt és eltűnt.

K. D.

Művészet.

Székely Bertalan. Pár napja, hogy művészetét s a magyar művészetre való hatását méltattuk olyan szigorú, szinte kiméletlen kritikával, amilyennel csak igazán nagy egyéniségekhez mer közeledni a kutató és bíráló elme. Ez a szigorúság és kiméletlenség, ha a tárgyilagosság határát túl nem lépi, mindig nagy örömet jelentett a telivér művészeknek, aki sokkal magasabban érzi magát, semhogy a mások méltányosságából, gyöngédségéből vagy elnézéséből akarna megélni. Székely Bertalan e nagyok közül való volt, s a kritika a művészeknek kijáró tiszteletet adta meg abban is, hogy nagy erőssége mellett gyöngéit is észrevette. Most, hogy meghalt, a kultura történetírójának dolga megjelölni Székely Bertalan helyét a halhatatlanok sorában. Aki erre a munkára vállalkozik, tartsa szem előtt a szadai temetést. Egy kis magyar falu apró házain fekete kendőkből vart gyászlobogók lengtek s falusi leánykák vitték a koszorúk megszámlálhatatlan sokaságát. A falu megsiratta: a falu megértette. És ez az elismerés minden kritikán fölüll áll.

KÖZGAZDASÁG.

A Pesti magyar kereskedelmi bank augusztus 24-én tartott rendkívüli közgyűlése az igazgatóság indítványára egyhangulag elhatározta, hogy a bank részvénytőkéjét 8000 drb. egyenként 1000 koronával teljesen befizetendő részvény kibocsátása által 42.000.000 koronáról 50.000.000 koronára fel emeltessék, mely új részvények 1911. jan. 1-től részesedjenek az üzleti eredményekben. A közgyűlés megbízta az igazgatóságot, hogy az újonnan kibocsátandó 8000 drb. részvényből 7000 darabot a jelenlegi részvényeseknek átvételre oly módon ajánljon fel, hogy az igazgatóság által megállapítandó árfolyamon 6—6 régi részvény alapján egy új részvény legyen átvethető, a fennmaradó 1000 drb. újonnan kibocsátandó részvényre vonatkozólag pedig az igazgatóság felhatalmaztatik, hogy ezeket saját belátása szerint és az általa alkalmasnak tartott időpontban szabad kézből értékesíthesse. A részvényesek által megállapítandó határidőn belül esetleg át nem vett részvények tekintetében az igazgatóság az alapsz. 6. §-a alkalmazására utasittatik. Kapcsolatban ezzel a határozattal, felhatalmazta a közgyűlés az igazgatóságot arra, hogy a rendkívüli tartalékalapból 10 millió helyeztessék át az osztalékalapba, míg az újonnan kibocsátandó részvények átvétele, illetve eladása folytán, a tőkefelemeléssel egybekötött kiadások és költségek levonása után, a névértéken felül befolyó felpénz teljességében a rendkívüli tartalékalap javára fordíttassék. Az új részvények kibocsátási árfolyamát a közgyűlés 3200 K-ban állapította meg.

HETI POSTA.

Budapest S. V. Rossz lelkiismeretre vall a rémlátás, hogy minden üzenetben, amelyben rossz verseket intézünk el, a saját verseit gyanítja. Mindkét esetben hibásan következtetett, mert az üzenetek nem önnek szólottak, de azért nagyon közel járt az igazsághoz, ha magára ismert azokban. A tollat nyugodtan összetörheti.

F. A. Küldje a mi megkerülésünkkel közvetlenül Edithez a dalait.

H. M. Ne reméljen.

K. Gy. Ilyen verseket százezerszámmra irnak. Semmi sem okolná meg a közlésüket.

G. S. A legnagyobb jóakarat sem használ verseinek.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A mittweidai technikomot, melyben elektro- és gépészmérnökök, valamint technikusok és művezetők képeztetnek ki állami felügyelet alatt, évenként körülbelül 3000 növendék látogatja. Az elektrotechnikai, valamint a gépépítési oktatás az utóbbi években jelentékenyen ki lett fejlesztve és dusan felszerelt szertárak, laboratóriumok (elektro- és gépészmérnökök számára), műhelyek, valamint géptelemek stb. által hathatósan lesz támogatva. A téli félév (tanszak) 1910 október 18-án kezdődik. Az október 3-án kezdődő ingyenes előtanfolyamokra a felvételek már szeptember közepén hétköznapokon eszközölhetnek. Részletes programot és értesítőt a »Technikum Mittweida« (Szász királyság) titkársága kívánatra költségmentesen küld. Az intézettel kapcsolatos 3000 négyszög méter területet elfoglaló tanuló gyári műhelyekben önkéntes gyakornokok gyakorlati kiképzés céljából felvételt nyerhetnek. A technikum, valamint a vele kapcsolatos precízióműhely az összes kiállításokon, amelyeken részt vett, kiváló kitüntetésben részesült. Plaueni iparkiállítás: Plauen város kiállítási érme »kiváló eredményekért. Lipcsei iparkiállítás: királyi állam-érem »a technikai oktatásügy terén kifejtett kiváló eredményekért. Lüttiichi világkiállítás: »Prix d'honneur«. Zwickaui iparkiállítás: arany-érem kiváló eredményekért.

TAMÁSSY PARK-SZANATÓRIUMA

Dunaharaszttiban

Pestmegye.

Elejü frangó gyógyintézet alkoholisták, morfinisták és idegbetegek részére. Nap- és lég-áldók. Dr. Lahmann szerinti diétetikus konyha. Télen-nyáron nyitva.

Telefon: Budapest környék Dunaharaszti 3.

☐ PROSPEKTUST
☐ KIVÁNATRA KÜLD
☐ AZ IGAZGATÓSÁG.

Ha fáj a feje

ne této vázzék,
hanem használjon
azonnal

Beretvás-pastillát

mely 10 perc alatt a legmakacsabb migraint és fejfájást elmulasztja. Ára 1 korona 20 fillér. Kapható minden gyógyszerárban. Készíti BERETVÁS TAMÁS gyógyszerész, Kispesten. :: Orvosok által ajánlva. Három doboznál ingyen postai szállítás.

Az ischli udvari ebéden, melyet a király nyolczvanadik születésnapja alkalmából adtak, a felségnek csak közeli rokonsága s meghitt régi környezete jelenhetett meg. Természetes, ahol előkelőségek foglalnak helyet az asztalnál, onnan nem hiányozhatott a pezsgők legelőkelőbbje sem, a mindenütt udvarképes Moet et Chandon Imperial.

A magyar ásványvizek történetében páratlan azon gyors és óriási siker, melyet a Schmidthauer-féle igmándi keserűvíz oly rövid idő alatt elért. Legjobb bizonyíték ez a források kiváló tulajdonságai mellett. Ország-világ előtt ismeretes, hogy a Schmidthauer-féle igmándi keserűvíz az összes keserűvizeket felülmúlja, sokszorta hatásosabb minőségénél fogva. A tudományos szakértő világ és a nagy közönség elismerése alkalmat nyújtott, hogy e nagyértékű források teljesen feltárhatók lettek és az összes igmándi telepek Schmidthauer forrástulajdonos tulajdonába kerültek. A szakszerű és fáradságos kutatások azt eredményezték, hogy e források ma már hazánk közkeincsévé és fontos kiviteli cikkévé váltak, a bevitelt pedig jóval csökkentik, mert a Schmidthauer-féle igmándi keserűvíz nagyszerű eredménnyel pótolja a karlsbadi és marienbadi vizeket is.

A Hét kiadóhivatalában egy kitűnő kárpitos és diszítő czime megtudható, aki jól és olcsón dolgozik és mindennemű szakbavágó munkát elvállal.

MUSCHONG-BUZIÁSFÜRDŐ BUZIÁSI PHÖNIX ÁSVÁNYVIZ

ÜDÍT, GYÓGYÍT. BAKTERIUMMENTES TERMÉSZETES ÁSVÁNYVIZ.
Kapható mindenütt. Budapesti főraktár: VI. Ker., Eötvös-utca 44. szám. Telefon 86—35.

EGYÉVES ÖNKÉNTESÉK legelegánsabban és legjutányosabban felszereltetnek WEINER ÉS GRÜNBAUM

cs. és kir. udvari szabóknál

Budapest, Deák-tér 1. szám, I. emelet.

Árjegyzék és minden utbaigazítás díjmentesen. — Vidéki rendelésekért megbízottunkat költségmentesen küldjük.

PATKÁNY- ÉS EGÉRIRTÓ BACZILLUS „RATIN”

fertőző betegséget plántál az illető állatfaj között és teljesen kipusztítja. A magy. kir. áll. bakteriológiai intézet véleménye szerint más állatra avagy emberre ártalmatlan. Prospektust ingyen küld a »Ratin« Bakteriológiai Laboratorium vezérképviselőse Budapest, Rottenbiller-utca 30.